

Tecken på liv

mänskliga spår i staden

Ilona Stehn

Omslagsfoto: Karin Harlin
Foto om inget annat anges: Ilona Stehn
Layout och illustrationer: Ilona Stehn

EX0324 Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet 2008
© Ilona Stehn
Title in English: Signs of Life – Human Traces in the City
Handledare: Ulla Berglund, institutionen för stad och land
Extern handledare: Pål Castell, CTH Göteborg
Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Dan Hallemar, Taxus Media, Stockholm
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Samman- fattning

Staden är fylld av tecken på liv. Det myllrar av mänskliga spår som väntar på att bli upptäckta. Gatukonst av olika slag sitter bakom trafikskyltar, på stolpar och elskåp. Egenhändigt konstruerade hundar vaktar rondeller runt om i Sverige och små planteringar spirar under föns-terblecken. Med denna skrift vill jag identifiera dessa fenomen och ta reda på vilka tankar som ligger bakom. Min inriktning har varit att intervjua skapare som jag tror har velat tillföra någonting positivt till stadslivet. Jag kallar dessa uttryck för *kreativa avtryck* – en sorts spår av mänsklig skaparlusta.

Jag fann en glädje i att komma på idéer och genomföra dem hos alla jag intervjuade. Och själva skapandet, att vara kreativ och göra, är många gånger roligare än det färdiga resultatet. Några känner ansvar för staden och ser den som en förlängning av sitt vardagsrum. De flesta vill glädja och kommunicera med stadens invånare, genom möten eller förmedla någonting med avtrycken. Som att väcka frågor, förbrylla eller överraska. Eller att provocera, kommentera och kritisera hur samhället och staden fungerar. Och inspirera andra att ta plats i stadens rum.

Stadens oanvända och bortglömda platser – ingenmanslanden – är vanliga tillhåll för kreativa avtryck. Där står de mindre och därmed ökar chansen att få vara kvar. Avtrycken återfinns även på platser där de syns för andra att se och

i närheten av var skaparna rör sig ofta. De kan ha spanat in platsen och inspirerats. Och är avtrycken i närheten kan de se sina alster oftare och lättare sköta dem.

Tankar som dyker upp om staden är att den är tråkig. Få platser erbjuder mystik och spänning. Och det saknas spontanitet och lekfullhet i planerandet av staden. Det borde finnas plats för det fula och oplanerade, och platser som lämnas för medborgarna att medskapa och vara delaktiga i. Samtidigt finns en brist på initiativ hos medborgarna, de har reducerats till konsumenter av rum. Om man befinner sig i staden förväntas man också konsumera, konstaterar en av de intervjuade. Köper man inget så är man inte heller önskvärd. Eftersom de kommersiella intressena får alltmer plats – exempelvis reklamerna som syns överallt – så motiverar en del av skaparna att de också har rätt att ta plats.

Även om alla skulle kunna göra kreativa avtryck i stadens offentliga rum är de få som skulle komma på tanken, konstaterar en av skaparna. De intervjuade killarna som båda gör gatukonst tror att det är mer vanligt att killar tar sig rätten att ta plats i det offentliga rummet – de tror att tjejer gör mer harmlösa avtryck. Trots skillnader i ålder och kön fann jag ändå vissa likheter hos de jag har intervjuat. De har alla passerat tjugo år och jag upplever de flesta som svensk medelklass. Flera har någon typ av konstnärlig bakgrund. Några har erfarenheter av en tid utomlands – en annan verklighet än den svenska.

Jag fann att de intervjuade verkligen ville tillföra staden något bra – göra den intressantare och trevligare. Motverka anonymiteten, som någon formulerar det och få ut *tecken på liv*. Titeln *mänskliga spår* är något mer än skapat av människohänder. Det mänskliga finns även i handlingen och tankarna kring de kreativa avtrycken. Framsidans kramade stolpe, omstickad och mjuk, får i kontrast till reklamerna i bakgrunden gestalta denna omsorg om staden och dess invånare.

Abstract

The City is filled with signs of life. It teems with human traces waiting to be discovered. Street art of different kinds prevails behind traffic signs, on posts and electrical boxes. Personally constructed dogs guard roundabouts all around Sweden and small gardens spire underneath window ledges. In this work I want to identify these phenomena and find out what thoughts inspired these creations. My focus has been to interview creators I believe have wanted to contribute something positive to the city life. I call these expressions *creative imprints*.

I found pleasure in coming up with ideas and realising them with all interviewees. A few even mention enjoying the production more than the finished result. Some of the creators feel a sense of responsibility for the city and view it as an extension of their living room. Most of them want to spread joy and communicate with fellow citizens, by making contact, or making specific statements with the imprints. They wish to raise questions, confuse or surprise. Furthermore they provoke, comment and criticise how society and the city itself functions. Some aim to inspire other city dwellers to claim space.

The unused and forgotten places in the city – the “no man’s land” – are common whereabouts for creative imprints. In those areas they interfere less, thus the imprints have a longer life span. Yet we also find them in more visible places, and often in the areas their creators frequent. Many of the interviewees have become inspired by the areas in which they move about. This way they can also enjoy and maintain their creations more easily.

Some statements emphasized the boring nature of the city. Few places offer mystique and excitement. There is a lack of spontaneity and playfulness in the city planning. There should be room for the unattractive and unplanned, places for citizens to be co-productive. The citizens, however, are considered to suffer from a certain lack of initiative on their part; they have been reduced to consumers of space. One of the interviewees points out that you are expected to consume if you occupy space in the city. Non-consumers are looked upon unfavourably. Since the commercial interests are evermore expansive – like the adverts splattered all over the city – some of the creators feel that they have the right to take up some space too.

Not everyone would take the initiative to produce creative imprints. Two of the male interviewees, both involved in street art, believe that it is more common for males to feel that they have right to the city space. One of them thinks females create imprints of a more inoffensive kind. Yet, in spite of differences in age and sex, there were also some similarities between the various people I interviewed. They were all older than twenty and I experienced most of them as Swedish middleclass. Several have some kind of artistic background. Some have experiences from staying abroad for several years – another reality than the Swedish one.

I found that the creators I interviewed really wanted to contribute something good to the city – making it more interesting and enjoyable. To counter the anonymity, as one of them formulates it and bring *signs of life*. The title *Human traces* is thus something more than just the creation of human hands. The human is also in the acts and thoughts around creative imprints. In contrast to the commercial in the background, the colourfully embraced lamp post on the front page, expresses this care for the city and its inhabitants.

Innehåll

Sammanfattning 4

Abstract 5

Innehåll 6

Förord 7

Introduktion 8

Intervjuer 14

Akay 15

Lisa och Maria 20

Malmö Streets Project 25

Lisa W 32

Anna 39

Varför kreativa avtryck? 45

Slutord 52

Källor 53

Fler tips 54

Förord

Denna skrift är ett examensarbete i landskapsarkitektur på 20p.Handledare har varit Ulla Berglund, universitetslektor vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna, och extern handledare har varit Pål Castell, doktorand vid institutionen för arkitektur, CTH Göteborg. Examinator har varit Ylva Dahlman, universitetslektor vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna.

Till att börja med vill jag tacka Ulla och Pål som har betytt otroligt mycket för att arbetet kunde bli till. Ni har drivit på, kritiserat, inspirerat, petat med språket och bidragit med många goda råd och givande samtal. Ett stort tack till Ylva för tuff och givande kritik. Jag är oerhört tacksam till er alla.

Ett evigt tack går till Chalmers som tagit emot mig med öppna armar och låtit mig använda rum, kaffemaskiner (ofta mot slutet) och skrivare (tack Erik). Jag har verkligen uppskattat alla intressanta samtal med lärare, forskare och övrig personal i fikarummet.

Varmt tack till mina underbara vänner och kära familj som har hjälpt till med sitt kunnande, tips och foton. Särskilt Chery, Ingela, Adrian och Liv som tog sig tid att läsa igenom och kommentera.

Sist men inte minst går ett innerligt tack till Gustav som ständigt ifrågasätter och stöttar när det behövs. Din orubbliga tro på mig har börjat ge verkan... tack!

Göteborg maj 2008

Ilona Stehn

Introduktion

Ibland stöter jag på någonting oväntat i staden, någonting som sticker ut från det vanliga normala och som lockar mig att stanna upp och börja fundera. En betongplatta har plötsligt ett budskap ingjutet, någon har gjort en egen liten plantering med sommarblommor i parken, en skalbagge har målats på ett elskåp. Alla är de personliga spår av människor i staden. Beroende på betraktarens, och därmed även berörda myndigheters tycke och smak, uppfattas en del som positiva annorlunda inslag, andra som vandalism. Vad som kan anses lagligt och tillåtet är inte alltid en självklarhet och avsikten bakom kan vi oftast bara gissa oss till, så nog finns det anledningar att stanna till och undra.

I artikeln "Medborgarna lämnar sina egna spår i staden" i *Gröna Fakta 3, 2007* liknar arkitekturskribenten Dan Hallemar spåren vid samtal som uppstår i och om staden, de är ett litet motstånd mot anonymiteten och speglar någonting uppfinningsrikt och lekfullt. Han tycker att de offentliga platser som byggs idag saknar utrymme för invånarna att bli en del av berättelsen om staden, att vår tid lider av perfektionism där medborgarna reduceras till konsumenter av platser. Om tomrum uppstår i staden fylls de snabbt igen med nytt innehåll, det finns inget rum för det oplanerade, det oväntade.

Stadens offentliga rum tillhör alla, och samtidigt ingen. Att de kommersiella intressena tar en allt större plats har aktualiserat frågor om vem som har rätt att synas och ta plats i det offentliga rummet. De medborgare som sätter sin personliga prägel i stadens rum med eller utan tillstånd, skapar en gränzon som sätter frågor om

demokrati och hur vi vill att staden ska se ut och fungera i ljuset.

Man kan fråga sig hur stadsplanerare och politiker ska förhålla sig till dessa uttryck av mänsklig kreativitet. Kan man tillåta att enskilda personer och grupper påverkar sin livsmiljö på ett sådant sätt och i hur stor utsträckning? Viljan finns och många försök görs av tjänstemän och beslutsfattare att låta medborgarna vara delaktiga i planerings- och designarbetet, men då är det en styrd process där makten ligger hos de professionella. Detta problem kommer jag inte direkt att behandla i mitt arbete utan jag koncentrerar mig på vad som ligger bakom medborgarnas spår.

Förhoppningen är att arbetet ska skapa en diskussion och leda till en utökad och rikare bild hos både allmänhet och stadsplanerare av hur stadens offentliga miljö kan se ut och fungera. En förhoppning är även att arbetet inspirerar stadens invånare att ta plats, vara kreativa och vara med att skapa sin egen miljö.

Bakgrund

Jag är en romantiker. Jag fantiserar gärna om en levande stad där farbröder spelar schack utanför porten och barn spelar boll i gränderna. Kanhända är förebilden den italienska staden, eller snarare min föreställning om den. Bilder som förmodligen kommer från reklam och media. Det var i en film ("Gifta på låtsas") som jag första gången hörde talas om "community gardens". Helt fantastiskt tyckte jag som började drömma om trädgårdar i staden där folk träffades och trivdes. För några år sedan fick mitt romantiska stadsideal ny näring under en resa till Amsterdam. Här fann jag en sådan påtaglig kontrast mot min bild av den svenska staden. Här fanns tecken på mänskligt liv i stadsrummet. Folk hade satt ut blomkrukor på trappan

till sina portar och olika typer av hemmabyggda husbåtar låg i kanalerna.

Så varför ser det annorlunda ut i Sverige undrade jag? Varför är det offentliga rummet så avskalat från personliga initiativ? Under en kurs i landskapsteori ingick att skriva en uppsats, valet av ämne var relativt fritt. Jag och två kurskamrater beslöt oss för att undersöka fenomen liknande community gardens i Malmö med omnejd. Vi fann i uppsatsen *Community Gardens* att idéer och tankar om att påverka utformningen av sin miljö ändå lever här, om än på ett annat sätt och kanske inte lika starkt. Många av de personer som vi intervjuade tror att det kan bero på att vi i Sverige är vana vid att samhället tar hand om vår utemiljö och sköter den relativt väl, det är sällan ödetomter mitt i staden står kvar länge. Behovet av fler gröna ytor är inte heller så desperat eftersom det redan finns gott om dem i den svenska staden.

Och om man öppnar ögonen så ser man ändå spår av enskilda människors skapande lite här och var, även i Sverige. Det kan vara alltifrån fint till fult, tydligt till otydligt, intressant till tråkigt, oskyldigt till provocerande, permanent till temporärt. I Sverige har graffiti funnits i över tjugo år berättar Ivar Andersen i *Playground Sweden, 2007*. Till en början betraktad med försiktig nyfikenhet, men genom åren har den blivit alltmer hatad och bannlyst. En subkultur med kopplingar till hiphop. "Gatukonst" däremot är ett relativt nytt begrepp i Sverige, och är egentligen inte definierat av själva utövarna. Om man ändå ska försöka ge sig på en definition av hur de båda uttrycksformerna förhåller sig till varandra, så menar Andersen att den enklaste och rimligaste borde vara att definiera alla konstnärliga uttryck i det offentliga rummet som gatukonst, även graffiti. Men många av de som håller på med gatukonst idag har sina rötter i graffiti, och mellan de olika konstformerna finns inga vattentäta skott, de

påverkar varandra. Som exempelvis arvet från hiphopen med delaktighet i den kulturella produktionen som går även igen i gatukonsten menar Andersen.

Trots att gatukonst kan ses omfatta även graffiti så uppfattar jag ändå att de flesta inte kallar graffiti för gatukonst, att man uppfattar dem som två olika uttryck. Andersen skriver att många av de som går över till att skapa gatukonst betraktar den som friare och mer publikfriande i sin uttrycksform än graffiti, vilken har en mer begränsad estetik. Men det kan också vara att en del utöware ändrar inriktning på grund av att de har tröttnat på graffitins macho-ideal. Man ska helst vara hård och äkta – en mystisk outsider. Och man ska ”äga”, vilket man gör om man syns mycket och överallt. En fråga om kvantitet mer än kvalitet. Gatukonsten å andra sidan påminner istället mer om en lek än en tävling på det sättet. En av de intervjuade i *Playground Sweden, 2007* är Erik som verkar i Stockholm. Han menar att gatukonsten aldrig skulle ha funnits utan graffiti, ”Vi är som en dotter. Fast rosaklädd och lite gulligare” (Andersen m.fl. 2007, s.48). Och på bara några år så har den svenska gatukonsten spridit sig enormt konstaterar Andersen. De flesta gatukonstnärer han har intervjuat är också övertygade om att rörelsen kommer att växa och ta nya former.

Jag själv tillhör skaran som har skapat en typ av gatukonst, om jag nu ska använda Andersens definition. Vi var några vänner som samlades en vintersöndag i Slottsparken i Uppsala och gjorde snögubbar. Fast inte riktigt de klassiska – den snökille som jag och min kurskamrat Linda gjorde satt på en bänk och spydde garn. Veckan därpå skapade min kurskamrat Charlotta och jag en snötjej att trösta snökillen. Förutom det roliga i själva skapandet, hoppades vi även inspirera andra att göra likadant så att hela backen till slut skulle kunna bli ett helt snöskulpturgalleri. Till vår stora glädje var det faktiskt några som hakade på. Och det blev så uppmärksammat att man pratade om det på lokalradion

och media ville intervjua oss. Vi blev glada över intresset men ville ändå hålla oss i bakgrunden. Det viktiga var själva idén. Kanske var det där som tankarna föddes om att finna människorna bakom spåren i staden? Att försöka ta reda på varför andra har valt att skapa i stadens rum.

Syfte

Mitt huvudsyfte är att identifiera fenomenet med kreativa och personliga uttryck i form av avtryck i stadens offentliga rum av enskilda personer eller grupper samt att ge en inblick i vilka drivkrafter som ligger bakom.

Vidare visar jag på hur olika typer av medborgerlig aktivitet kan ta sig uttryck fysiskt genom att redovisa mina och andras fotografier av några fall som jag studerat, och av andra avtryck jag har stött på i olika städer.

För att nå ut till olika typer av mottagare, är arbetet inriktat på att vara intressant att läsa både för insatta inom stadsplanering och för allmänheten

Ett centralt begrepp

För att förenkla arbetet har jag samlat de olika typer av personliga avtryck i stadens offentliga rum som ingår i studien under ett begrepp, som jag kallar *kreativa avtryck*. ”Avtryck” är enligt *Svensk synonymordbok* synonymt med ”spår”, ett tecken på att någon har befunnit sig på en viss plats. Att vara ”kreativ” är enligt *Svensk synonymordbok* synonymt med att vara ”(ny)skapande”, ”produktiv”, ”idérik” och ”uppslagsrik”. Alltså för mig väldigt positivt laddade ord som antyder att det finns tanke och skaparglädje bakom. Med ”kreativa avtryck” menar jag följaktligen avtryck som jag uppfattar att av-

sändaren på ett kreativt sätt har velat tillföra staden någonting positivt. Alltså motsatsen till att medvetet vandalisera, eller att göra avtryck utan hänsyn till att andras uppfattning. Men vad jag uppfattar som vandalism kanske för någon annan är intressant och positivt. Och avtryck där någon har saknat all hänsyn till betraktaren kan jag ändå uppfatta ha en positiv intention. Här är det min egen subjektiva uppfattning jag utgår från. Att jag inte väljer begreppet "gatu-konst" beror på att jag inte betraktar alla kreativa avtryck som konst. En plantering exempelvis betraktar jag inte nödvändigtvis som konst och kan sakna konstnärliga intentioner. Med begreppet "kreativa avtryck" vill jag komma bort från den eviga frågan om vad som är konst, och istället inkludera den skapande kraften hos gemene man.

Problem och frågor

Vilka drivkrafter ligger bakom de kreativa avtrycken i stadens offentliga miljö? Varför har vissa människor engagerat sig, vilka är motiven och vad vill man åstadkomma? Vilka är de som gör avtrycken? Spelar bakgrund, ålder och kön någon roll? Finns det likheter mellan dem, trots skillnader i uttryck? Har de haft inspirationskällor? Kan dessa uttryck vara symptom på att synen på stadens offentliga miljö håller på att förändras och finns det någonting de kan lära oss? Jag har nått ökad klarhet i dessa problem genom att söka svaren på ett antal frågor om avtrycken och dem som gör dem. Efter att ha sammanställt intervjuerna har jag funnit att frågorna kan inordnas i följande teman:

Motiv och drivkrafter

Hur medvetna är de som gör kreativa avtryck, reflekterar de över sitt engagemang? Kan det finnas speciella behov bakom handlingarna, såsom ett sökande efter uppskattning eller själv-

förverkligande? Kan det finnas behov att få utöva sitt intresse? Vill man uttrycka sig kreativt? Finns behov av att ta plats och synas? Vill man försöka förbättra samhället? Vill man rota sig? Eller träffa andra? Finns det något man vill påverka eller förmedla till alla andra, eller en viss målgrupp? Vad betyder åskådaren och gensvaret? I vilken utsträckning spelar den lagliga/olagliga aspekten roll? Var går gränsen för vad som är ok?

Val av plats

Vilka platser har de valt och varför?

Tankar om samhället och staden

Varför använder man sig av stadens rum och vad motiverar att på eget bevåg ta plats? Har synen på staden och samhället påverkat viljan att agera? Vad har man för inställning till användning av staden och det offentliga rummet? Hur uppfattar man sin roll gentemot andra i samhället? Finns det något som stadsplanerare och andra med makt att påverka stadsmiljön borde beakta?

Avtrycken och skapandet

Hur ser man på konst och konstnärskap? Hur tycker man att avtrycken har tagits emot, och hur vill man att andra ska uppfatta deras arbete? Har avtrycken förändrats över tiden? Har arbetet förändrat dem? Hur ser man på permanent jämfört med temporärt? Vilka problem har man stött på? Inspirationskällor?

Vilka göra avtryck?

Vilka tror man gör kreativa avtryck och varför? Hur ser man andra som gör kreativa avtryck? Finns det någon känsla av samhörighet?

Metod och genomförande

Vad någon ser som vandalism kan någon annan se som konst - det finns ingen klar gräns. Men mitt mål har varit att koncentrera mig på det som jag anser vara positiva inslag i stadsmiljön. Följaktligen har jag valt att intervjua några utövare som representerar olika typer av kreativa avtryck, för att få reda på vilka tankar de har kring sina verk.

Bakgrundsundersökning

Det första och kanske mesta jag har gjort är inläsning på området via böcker och internet. Det har pågått under hela arbetets gång. Från början var jag inne på att skriva om självförvaltning, där boende går samman och bland annat tar hand om sin gemensamma utemiljö. Men efter en hel del sökande och läsande kändes inte längre det ämnet rätt för mig - jag ville någonting annat. Istället gick jag tillbaka till mig själv och frågade vad jag egentligen var ute efter - tankarna skrevs ner i en dagbok. Utifrån formuleringar som "att göra en plats till sin" och "sätta personlig prägel i staden" sökte jag runt på internet och fann en hel del skrivet och forskat kring ämnet. Det kändes skönt att på något sätt få bekräftelse på att dessa tankar och idéer redan fanns och att jag kunde använda mig av det materialet. Alla intressanta böcker, artiklar och sidor på nätet jag fann finns samlat sist i rapporten.

Intervjuer

Tanken att studera några fall genom intervjuer fanns redan när jag var inne på att skriva om självförvaltning och det passade även här. Eftersom jag var ute efter att finna innebörden av företeelsen med kreativa avtryck - processen, åsikterna och de synsätt som låg bakom dem - så läste jag på om hur man gör kvalitativa inter-

vjuer i Sharan B. Merriams bok *Fallstudien som forskningsmetod*. Min dokumentärfilmade vän Morin Ibrahim bidrog dessutom med goda råd kring intervjumetoder. För att närma mig vilka frågor och ämnen som kunde vara intressanta valde jag att arbeta utforskande och använda en induktiv metod, att utgå från bakgrundsundersökningen och vad som kommer fram under arbetets gång. Arbetet blev en upptäckande process. De två första intervjuerna gav mig en bild som jag sedan utgick ifrån för att formulera frågorna för de följande intervjuerna. Under bakgrundsundersökningen fick jag kontakt med människor som hade intressant information och som kände till personer som kunde passa för studien. Dessutom kunde handledare och vänner ge bra tips. Helst skulle det vara olika slags kreativa avtryck, och gärna av personer med olika typer av bakgrund, ålder och kön. Efterhand som intressanta fall dök upp tog jag kontakt för en intervju. I inledningen av intervjuerna beskriver jag hur mitt urval gick till. Tid och plats spelade mindre roll för mig, men helst skulle det vara tillräckligt tyst för att jag skulle kunna spela in samtalet på en mp3-spelare. Vid intervjuerna hade jag en intervjuguide med färdigformulerade frågor, men istället för att utgå från manus fick intervjupersonerna börja tala fritt utifrån "varför." Frågorna hade jag något så när i huvudet och kunde ställa dem om vi kom in på det ämnet. Jag ställde även nya frågor som dök upp eftersom de kunde ge nya insikter i arbetet. Efter att ha talat fritt ett tag började jag titta i manus. Om vi redan hade berört något ämne frågade jag dem om de tyckte sig ha besvarat frågan. Jag ställde även frågor som var snarlika de som redan hade ställts för att få ytterligare information och för att se om svaret var detsamma. En viktig del var även att försöka få de intervjuade att känna sig bekväma genom att vara avväpnande till sättet, att vara neutral- och ickedömande, lyssna uppmärksammat och ge respons, på så sätt kunde jag även kontrollera att jag förstått rätt. De fem intervjuerna tog mellan cirka 2 till 3,5 timmar var att göra.

Nedskrivande

Efter intervjun lyssnade jag av inspelningen och skrev ned det som hade sagts. Jag prövade olika metoder med stödord för att det skulle gå snabbare. Snart insåg jag att en stor behållning av intervjuerna faktiskt är de personliga formuleringarna, vilka följaktligen riskerade att inte komma med. Så till slut kom jag att skriva ner i princip av allt som sades. Det gick långsamt och många gånger önskade jag mig ett program som automatiskt skrev ned allt. (Det kanske redan finns?) Utifrån den texten skrev jag sedan ned min tolkning av de intervjuades svar. Jag utgick från att titta på mina frågor och försökte samtidigt få ett flöde i texten genom att föra samman de ämnen som berörde varandra. Sen tog jag mig även friheten att skriva ner om det var något annat intressant som kom fram under intervjun.

Felkällor och avgränsningar

Utgångspunkten i valet av personer har varit att de själva och på eget initiativ har gjort kreativa avtryck i stadens offentliga rum. Jag valde att inte ta med någon som håller på med graffiti för att undvika den redan infekterade debatten om vandalism som jag misstänkte skulle kunna ta stort utrymme och färga av sig på hela arbetet. Urvalsprocessen har gått till mer eller mindre medvetet utifrån de fall som jag fann mest lockande, relevanta, tillgängliga och som uppfyllde den spännvidd som jag ville nå i ålder, kön, bakgrund och typ av avtryck. Trots att det mestadels är unga människor som gör gatukonst är ingen av de intervjuade under tjugo år. Detta var inget bestämt val, men samtidigt ville jag komma bort från synen att det bara är unga människor som tar plats i det offentliga rummet. Jag ville hellre göra längre men färre intervjuer inom den utsatta tidsramen för att komma djupare in i respektive fall. Eftersom jag är relativt positivt inställd till kreativa avtryck i den offentliga miljön så har jag försökt vara på min vakt inför hur jag tagit mig an ämnet, att försö-

ka ha ett neutralt förhållningssätt inför dem jag intervjuade i frågor och bemötande. Detta visade sig inte alltid möjligt då många undrade varför jag skriver om just det här ämnet. Riskerna finns då att de har anpassat sina svar till vad de trodde att jag ville höra. Att ställa samma fråga igen fast på ett annat sätt, eller att komma med följdfrågor var ett sätt att kontrollera svaren. Ett annat sätt var att fråga om deras ideal. Efter intervjuerna har jag i alla fall tillåtit mig att tala fritt. Speciellt viktigt har det varit att kontrollera mig själv i hur jag uttrycker svaren, att inte selektera bort något som skulle kunna tolkas negativt och motsäger det jag vill visa på. För att ytterligare säkerställa att jag förstått vad de intervjuade menat, och för att inte utelämnat något viktigt, så har de själva fått läsa och kontrollera att min tolkning är korrekt. En av de intervjuade, Akay, har dock avböjt att läsa.

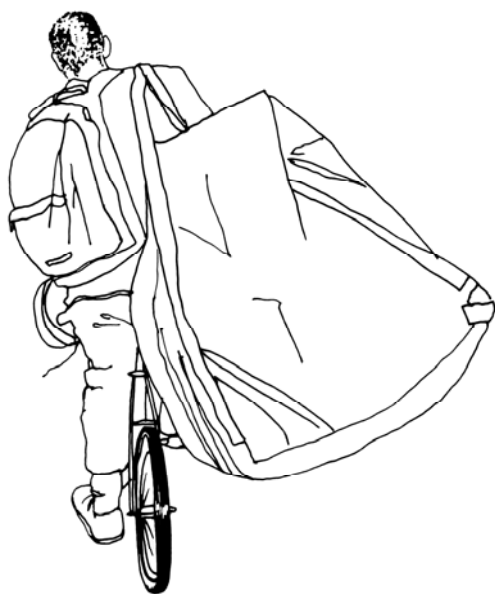
Intervjuer

Stad: Stockholm

Ålder: 38 år

Utbildning/Yrke: Konsthögskola. Fotograferar ibland för överlevnad.

Akay

Staden som en förlängning av ens vardagsrum

Akays arbeten var bland de första som gjorde mig uppmärksam på fenomenet gatukonst. Detta var någon gång under 90-talet. Då visste jag inte vem som låg bakom, bara att någon eller några hade klistrat upp en massa affischer som det stod "Akayism" på med olika återkommande motiv. Vad är "Akayism" undrade jag? Men ingen jag kände visste. Idag är Akay en av de mest välkända och uppmärksammade gatukonstnär-

rerna i Stockholm, mycket tack vare en liten röd stuga som plötsligt dök upp mellan motorlederna i Norrtull. Placeringen var klart udda för en av de mest utmärkande symbolerna för svensk idyll, och den var lätt att upptäcka från bilfönstret. Snart uppmärksammade även media den lilla stugan och så gott som alla tyckte idén var lustig och trevlig. Det var Bröderna Barsky, artistnamnet för Akay och hans kompanjon Peter (även kallad Klisterpeter) som låg bakom svartbygget, och de kallade projektet för "Traffic island".

Sedan dess har jag lyssnat på flera föredrag där Akay har berättat om sina projekt och läst om honom i olika sammanhang. Han var därför en av dem som jag först kom att tänka på att jag ville studera och som var intressant med tanke på hans historia och engagemang, och för allt som har skrivits av och om honom. Via Akays hemsida fann jag en e-postadress, så jag skrev till honom och förklarade mitt ärende. Efter brevväxling och telefonsamtal enades vi om en tid att träffas utanför Stockholms stadsbibliotek, hans förslag.

...

Jag är någon minut försenad och undrar om han redan har gått in, men känner snabbt igen honom där han står och låser cykeln utanför huvudingången. Till min överraskning känner han även igen mig och säger "Jaha, det är du?" Det hade jag inte direkt väntat mig av någon som träffat mig en gång för att sälja sina affischer, men inser med en gång att Akay inte på något sätt motsvarar min bild av en kändis som en självupptagen person. Tvärtom är han trevlig och tillmötesgående och håller en låg profil, vilket antagligen passar bra när man gör saker som kan uppfattas som inte helt lagliga. Han har spanat in barnboksavdelningen som en bra plats, så vi sätter oss vid ett litet bord, och jag måste erkänna att det känns nervöst inför min första intervju för studien. Efter ungefär en halvtimme upptäcker jag att inspelningsappara-

ten inte spelar in utan spelar upp, tack och lov har jag antecknat intensivt. Till slut förstår jag hur inspelningsfunktionen ska startas.

Det visar sig att Akay inte alls vill definiera det han gör i stadens rum som gatukonst, även om många andra hävdar att det är gatukonst. Han menar att vad som är gatukonst beror på vem man frågar, exempelvis skulle Adam och Peter som han har arbetat mycket med att ge helt olika svar. Akay vill överhuvudtaget inte förknippa sina projekt med konst och tycker att konstnärer är fjantiga. Han är kritisk till fenomenet att söka stipendier för idéer, att så mycket handlar om pengar. Självt arbetar han från "do-it-yourself-principen" och utgår från material han hittar och stjälar. Ibland ringer han till företag och försöker lura dem att sponsra sina projekt. Med andra ord brukar han inte vara helt ärlig med vad bidraget ska gå till. Det brukar ändå gå hem.

Akay tycker att det är svårt att generalisera kring sina avtryck - att resonera kring hur han brukar tänka med sitt skapande. Istället föredrar han att förklara hur han tänkte i varje enskilt projekt. Han tycker om att arbeta i projektform eftersom det skapar klara avgränsningar och mål, arbetet får ett tydligt avslut. Numera är så gott som alla projekt samarbeten eftersom det är lättare och går snabbare att verkställa saker, och man kan "trigga" varandra med nya idéer och tankar. Under intervjun blir det mer och mer tydligt att det mestadels är för sin egen tillfredsställelse skull - att han mår bra av det - som Akay tar sig an stadens rum.

— Jag behöver aktivera mig för att må bra på något sätt. Om jag är inne en hel dag blir jag på superdåligt humör. Jag behöver någon sort fysisk... eller behöver göra något, det är ofta jag känner

att jag behöver tillfredsställa någonting, få någonting gjort för att känna mig tillfredställd med dagen. Vet inte vad det tyder på, att man är rastlös eller något? [...] Jag har ju inget jobb. Jag tror att det har blivit mitt jobb, det är vad jag gör hela dagarna...

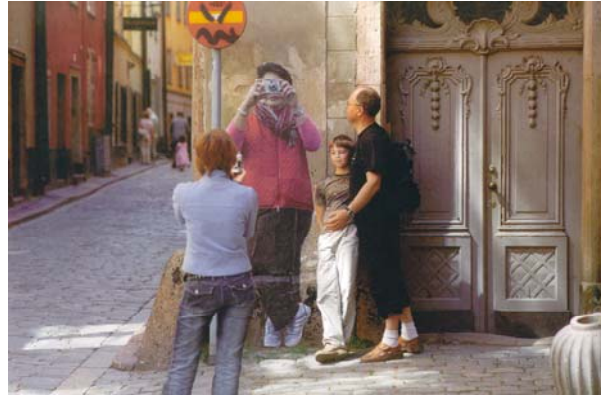
Han brukar cykla runt och kolla efter platser som kan "trigga" idéer på vad man kan göra, platserna är inspirationskällor. Det är kul att förverkliga sina idéer, att upptäcka platser och ge dem liv och mening.

Jag undrar om han har några tankar kring hur han vill att staden se ut och fungera? Borde det finnas mer kreativa avtryck av typen som han håller på med? Akay funderar ett tag och kommer fram till att det är rätt bra som det är idag, att det möjligtvis skulle kunna bli för mycket. Däremot tycker han att det definitivt behövs fler lagliga graffitiväggar och tycker det är "sjukt konstigt" att folk åker ner från Stockholm till Norrköping för att få måla lagligt i hamnområdet.

"Det skulle nog vara bra med lite mer platser som var lämnade lite mer åt slumpen och lite mer åt egna initiativ på olika sätt." Jag minns plötsligt att Akay fick frågan på en föreläsning vad stadsplanerare borde tänka på, och att han svarade något i stil med att man borde lämna de där platserna i fred, att de fyller något slags syfte.

— Ja, jag håller med mig själv [skrattar]. Det är också konstigt för att de platserna är oftast så extremt oanvända. Jag uppskattar dem supersupermycket, men man kan ju vara på en sådan plats en hel dag och det passerar två personer. Så det är ju inte så många som tar del och använder dem. Man vet inte när en plats fyller en funktion för en hel stad och alla dess medborgare.

"Det skulle nog vara bra med lite mer platser som var lämnade lite mer åt slumpen och lite mer åt egna initiativ på olika sätt."

All foto på denna sida är med Akays tillåtelse tagen ur boken *Urban Recreation*, 2006.

Invånarna skulle kunna ta sig friheten att göra saker i staden, men gör det inte. Det utnyttjar Akay och hans vänner, som kan verka fritt utan att bli alltför ifrågasatta. Hur ser han på stadens offentliga rum? Finns det något bakomliggande behov av att förbättra sin miljö?

— Så har det ju varit ofta, att man har tänkt på det man gör som att staden är någon förlängning av ens vardagsrum, att man vill påverka den, att det är en plats där man vistats mycket, att man vill ändra på den eller göra den som man själv vill ha den. När man gör det så blir det också ett sätt att ta del av staden på ett mer aktivt sätt, man känner sig ansvarig för en bit...

”... ett sätt att ta del av staden på ett mer aktivt sätt, man känner sig ansvarig för en bit...”

Akay poängterar att även tags kan vara positiva inslag. Han kan uppskatta att den sitter där, även om tagen är ful, det beror på sammanhanget. De är tecken på liv, på att någon har varit där. Visst det kan bli för mycket säger han och tar Berlin som exempel på en extremt ”bullrig” plats, men i Vasastan kan det vara roligt med en ny tag. Akay tycker egentligen inte heller att den mesta graffitin är speciellt snygg, men relaterar till sig själv – han började själv med graffiti när han var sexton år - och tänker att det säkert har betytt mycket för dem som har gjort den. Han tycker det är svårt att säga generellt när det blir negativt, men inser att det finns en problematik i att man gör det enbart för sin egen tillfredsställelse. Ibland känner han att ”åh, det där kanske var lite väl mycket.”

Vad är det för sorts platser som han fastnar för? Drottninggatan är inte en intressant plats för Akay, där finns för mycket ”grejer” och är för städat. Samtidigt är det lätt att göra saker som bryter mot det städade i Stockholm och nämner

att det inte skulle vara lika roligt att göra sina projekt i exempelvis Berlin, där många fler håller på med liknande saker. ”Skulle alla hålla på skulle man hålla på med något annat, street art-tvättande,” säger han och skrattar.

Tänker han någonsin på kommande publik? Akay hävdar att han sällan tänker på vilka som kommer att uppmärksamma projekten. Publiken han eventuellt tänker på är i så fall hans egen grupp. Vad tror han då är bakgrunden till andras avtryck i stadens rum? Han antar att det är för att få synas och få uppmärksamhet. För 10 år sedan betydde det mycket mer för Akay än vad det gör idag.

— Det har ju kommit några sådana perioder när man har blivit för självmedveten, då man har märkt att någonting blir uppmärksammat, att folk ser det. Jag höll på mycket med affischer innan jag och Peter började göra saker, och då kom någon period då man märkte att folk hade sett dem, att man blev självmedveten mer på ett dåligt sätt, så att det inte blev något kul att hålla på med... man visste att det fanns en publik. Nu är det roligare att göra saker som inte har en lika tydlig... att man inte skriver ut vilka som hade gjort det.

Idag är han snarare förvånad över att det är så lätt att få uppmärksamhet och att gatukonst har blivit så omtyckt av medierna. Jag undrar om han inte ser en fördel med att gatukonst har blivit mer accepterad? Nej, han tycker att det är tråkigt att det som har kommit att kallas gatukonst har blivit så omkramat. Varför har det aldrig funnits veckans graffiti eller veckans tag i DN på stan? Varför är det just veckans gatukonst? Han säger att det kanske också är en anledning till att han inte vill förknippas med den genren så mycket. Han vill hitta nya sätt, bortom det som normalt uppfattas som gatukonst, som mallar, klistermärken och affischer.

Akay tror att det mestadels är killar i övre tonåren som sätter olika typer av avtryck i staden, speciellt inom graffiti, som anses tufft och är olagligt. När han höll på med graffiti så var det många tjejer som använde namn som Lady Pink

och Betty Blue, nästan som för att markera att de var tjejer. Akay tyckte att den hållningen var lite konstigt, men förstår samtidigt att graffiti-kulturen är "sjukt jobbig" att komma in i som tjej. Den är så extremt "killig", man ska vara hård. I fallen med rondellhundarna tror han att det är fler tjejer som håller på, eftersom det är ett ganska oskyldigt ingrepp. Jag undrar om den olagliga sidan av projekten har någon betydelse för honom? Akay tror att många av grejerna som de har gjort skulle vara ointressanta att göra om man fick göra dem på de sätt de har gjort dem på. Samtidigt påpekar han att det inte är ett aktivt val att gå emot någon norm.

— Jag tror att vi mer har hamnat i det, än att ha försökt det. Vi gör tio saker och två av dem blir att testa gränserna utan att man har tänkt på det själva, att nu ska vi testa vad som är möjligt. Utan att det bara har börjat med en: Tänk om man skulle kunna... gräva en tunnel här ifrån och dit, att man vill genomföra en idé och sen så har man stött på den där gränsen på något sätt.

Akay skulle aldrig fråga om lov att göra ett projekt. Ett undantag blev Bröderna Barskys bygge av ett hus som hängde längs med en bergvägg i nationalstadsparken på Norra Djurgården. Det enda sättet att kunna slutföra projektet var att kontakta Djurgårdsförvaltningen som sköter marken. Då inleddes enligt Akay något helt annat som var "superlärorikt" och han fick se de byråkratiska processerna." Till Akays förvåning fick huset större acceptans som konstprojekt än som bostad för hemlösa. Ett förvrängt sätt att värdera anser han. När makten som konstnär hade nått sin gräns fick Bröderna Barsky tips av folk på stadsbyggnadskontoret och länsstyrelsen om kryphål i lagen och om hur man kunde förhålla processen, eftersom de tyckte att projektet var en "kul grej". Det är spännande när man kan göra det på en sådan nivå konstaterar Akay. Eftersom många av projekten inte är uppenbart olagliga och görs på dagtid kan de genomföras trots att polisen ofta åker förbi.

— De [polisen] kan inte se att man håller på med något kriminellt för att man borrade hål i ett golv, för att de inte kan se syftet. [...] Att man både har nått den åldern då folk inte ifrågasätter en längre och sen hittat saker att göra som folk inte förknippar med gatukonst.

Jag undrar hur han tänker kring projektens temporära natur - man kan ju inte räkna med att verken får vara kvar. Ämnet visar sig ligga Akay varmt om hjärtat, det är bra när sakerna försvinner. Han är kritisk till den offentliga konsten - statyer av gamla kungar är tråkiga. Den röda stugan gav honom dåligt samvete för att den fick vara kvar så länge, den behövde tas om hand och blev tillslut försummad. Att verken blir vandaliserade har Akay inga problem med, men ibland kan det kännas för tidigt. Det skulle vara fruktansvärt om allt fanns kvar, om man lagrade på dem. Jag påpekar att hans dokumentation i form av foton är ett sätt att spara projekten och han håller med. Dokumentationen har alltid varit "supercentral" ända sen han målade tåg och verken var borttvättade nästa dag. Dokumentationen är det enda man har kvar sen allt har försvunnit.

...

Efter en stund känns det som att vi har gått igenom alla frågor, samma svar återkommer och det känns som jag har fått en god bild av Akay. Hungern gör mig påmind om att vi har avverkat bra många timmar. Det slår mig att Akay inte gärna vill fundera så mycket kring sitt skapande, han bara gör. Kanske är det en förutsättning för att det fortfarande ska vara kul? Kanske kan det vara skönt att ens verk försvinner för att kunna gå vidare till nästa projekt? Jag tänker på att det står "The act is the beauty" på Akays hemsida. Måhända spelar verkens temporära natur mindre roll när själva skapandet är mer intressant än det färdiga resultatet? Akay verkar i alla fall tillfreds med sin situation, ännu kan han verka fritt i stadens bortglömda rum, tämligen ostört av poliser, medborgare och andras avtryck.

Stad: Stockholm

Ålder: 24 & 53 år

Utbildning/Yrke: Studerande med konstutbildning i bakfickan & skulptör som helst skulle vilja överleva på sin konst.

Lisa och Maria

Glädjen i att glädja andra

Det finns en fin liten rondell i Stockholm som uppenbarar sig precis när bussen har lämnat stationen vid Liljeholmen. En töig vårdag satt plötsligt en vit hund i rondellen. De flesta rondelldjur som jag tidigare hade sett var tillverkade i trä, men denna var av ett annat material och verkade väldigt omsorgsfullt gjord. Här fanns ett kreativt avtryck, men hur skulle jag få tag på kreatören? På internet fann jag olika webbplatser där man kunde lägga upp bilder på hundar och annan konst som folk hade satt i

rondellerna. Eftersom ingen bild fanns att hitta på den vita hunden, ordnade jag ett foto och efterlyste tillverkaren på en av webbsidorna. Till min stora glädje fick jag svar av Maria som berättade att det var hon och dottern Lisa som hade gjort rondellhunden. Sfortunata var hundens namn. Vi bestämde tid för intervju på ett litet fik i Gröndal, som ligger rätt nära Liljeholmen.

...

Jag sitter redan på kaféet när de anländer i sällskap med en i allra högsta grad levande liten hund. Jag gissar att det är Maria och Lisa i alla fall - en kvinna i fyrtioårsåldern och en i tjugofemårsåldern - bägge med en klädstil som tyder på att de är konstnärliga människor. Min föreställning visar sig stämma väl in. Efter det att vi hälsat och påbörjat intervjun kommer det fram att båda har konstnärlig utbildning bakom sig. Maria berättar att hon skulpterar i keramik och betong, och har som mål att leva på sin konst. Lisa är däremot inte så lockad av att arbeta som konstnär - det passar henne inte med den typen av konkurrens. Samtidigt tror Lisa att hon alltid kommer att vara kreativ och jobba med material på olika sätt.

Det framkommer under samtalets gång att varken Maria eller Lisa har funderat så mycket kring varför de gjorde rondellhunden. När de nu tänker efter så är det i första hand glädjen som de lyfter fram. Framförallt glädjen i att göra och men även glädjen i att glädja andra. Lisa menar att hon blir själv glad när hon ser att folk har gjort någonting eller ansträngt sig för att förgylla sin egen eller någon annans vardag. Även om hon inte vet vilka det är kan hon ändå uppskatta att de gör sådana saker. Hon känner emellertid inte någon speciell gemenskap med de andra som gjort liknande saker, vilket Maria kan göra. Det är alltid kul att se när rondelldjuren poppar upp berättar hon vidare, och så blir man ledsen när de ramlar omkull och försvinner. De genererar glädje konstaterar hon.

—Faktiskt så är det ju det som får mänskligheten att gå framåt, glädjen att glädja andra, på ett eller annat sätt, faktiskt. Det är ju samma sak... Till exempel, varför gör man välgörenhet? Det är ju också både för att glädja sig själv och för att glädja andra. [...] Människan är ju egentligen egoistisk, kan man ju säga. Men den egoismen innebär ju också att du vill må bra, och du mår bra om du gör gott, så det blir en paradox där, och det gäller kanske lite rondellhundar också.

Maria beskriver rondellhundsskapandet som en folkrörelse. Alla möjliga gör dem, bakgrund, kön eller ålder verkar inte spela någon roll. Hon tror emellertid inte att det är alla typer av människor som engagerar sig, däremot kan de vara från alla typer av grupper i samhället. De känner till både brandmän och svetsare som har gjort rondellhundar. Hur stor roll spelar inspiration undrar jag? Maria berättar att det är inspirerande att se att det kryllar omkring kreativitet på gatorna. Hon stöter på det då och då i olika former. Redan första gången hon läste om rondellhundar ville hon göra en. Även för Lisa spelar inspiration en stor roll. Hon får ständigt nya tankar och uppslag, och ser skapandet som ett sätt att sätta guldkant på tillvaron.

—Det känns som att man vill förgylla vardagen, och jag har så många grejer som jag tänker att jag ska göra, och sen får man se vilka man gör, men att jag har en massa idéer hela tiden. Det kan vara sådana smågrejer som att lämna lappar överallt, eller budskap, eller någonting...

Lisa framhåller att en väsentlig anledning till att de gjorde hunden var just att båda två är kreativa personer som gillar att skapa "grejer", och att de jobbar bra ihop. Ibland, skrattar Maria som

berättar att för henne är kreativitet en nödvändighet. Innan har det varit med i en snöskulpturtävling, och de tyckte att det var roligt att samarbeta.

Även själva handlingen att placera ut hunden i rondellen var rolig och spännande, att göra något lite förbjudet, men ändå rätt ofarligt. Att på något sätt utmana. Lisa berättar att det var lite av en "rolig grej" att sätta ut den när ingen såg. Så de smög ut på kvällen när det var mörkt och Maria beskriver hur folk som åkte förbi satt och "fnittrade i bilarna."

Valet av plats kom sist. Visserligen hade de kollat in på webbsidan efter rondeller som skulle kunna passa, men bestämde först när de satt i bilen vilken det skulle bli. Avgörande blev att placera hunden där de själva åkte förbi ofta -

mer lokalt - och där den inte skulle vara så lätt att skada. Men också för att det är en fin rondell, den har ett träd att sitta under och lampor under berättar Maria. Jag frågar vad det är som gör rondellen till

en sådan bra plats att ställa ut sina alster på? De konstaterar att den är ett tacksamt ställe eftersom att många passerar och kan se hundarna. Därutöver är de flesta rondeller ganska tomma och tråkiga. Lisa poängterar att inget skadas när man placerar sina verk där, och de är inte heller i vägen för någon. I rondellen har hunden därför större chans att få stå kvar än på exempelvis en trottoar. Inte en människa uppehåller sig i rondellen, de är ingens mark, ett sorts ingenmansland. Hundarna stör helt enkelt inte i där. "Jag kan inte tänka mig att någon tycker det, utom kanske Vägverket i viss mån, som kan tycka att de kan störa. De är snälla!" säger Maria.

"... det är inspirerande att se att det kryllar omkring kreativitet på gatorna..."

Foto: Pappa Jan Stehn

Vad går egentligen gränsen för vad som är ok undrar jag? De konstaterar att de inte har tänkt så mycket på det. Grunden är i alla fall att inte riskera andra personers välbefinnande, att någon snubblar på verket eller slår sig på något vis. Man bör exempelvis inte ändra innebörden av en skylt så att den kan misstolkas. Inte heller bör man göra” ... åverkan på andras fastigheter eller så. Det tycker jag själv bara är irriterande när man ser, och speciellt då när det är bara tags”, säger Maria. Platsen ska inte behöva saneras efteråt. Lisa tycker inte heller att det är fint med tags överallt i staden, utan anser att

det bör vara mer genomarbetat, och på en utvald plats. Under broar tycker hon exempelvis inte att det gör något. Elskåp eller vanliga gatstenar är också helt ok om någon tar och ”dekorerar” eftersom de inte finns där för att någon har tänkt att: ”nu ska jag göra lite fint här”, utan av ren nödvändighet. Om gatstenarna däremot är i speciella färger eller ligger i ett ovanligt mönster skulle hon däremot inte ändra på något, eftersom att det finns en tanke bakom. Maria berättar att det finns en gatsten vid Folkungagatan/Götgatan som hon inte kan tänka sig att någon blir störd av. Däremot blir många

lite gladare av att se den. Men var gränserna går, det kan vara svårt. I vissa fall är det emellertid enklare tycker hon och berättar om ett fall där myndigheterna borde ha gett tillstånd till ett personligt avtryck, och istället se det som ett tillskott.

— Jag blev upprörd när det var föräldrar till en [...] man som hade blivit mördad, på ett visst ställe. Och de ville byta ut en gatsten där som ett minnesmärke. Jag blev faktiskt upprörd över att de inte fick det. Det har jag svårt att förstå att de inte skulle kunna få det.

Varför tror ni att andra gör kreativa avtryck, som rondellhundar undrar jag? Maria tror att det antagligen är samma grunder bakom som de själva har, som att få arbeta kreativt, och tillägger samtidigt att det ju också roligt att se något som man själv har gjort. Det kan även vara "att sätta ett avtryck. Och sen att det är lite förbjudet, fast egentligen inte så farligt med det." Att det är lite av en "knäpp grej." Lisa håller med och betonar ännu en gång att "Det känns som att man kanske vill vara med och påverka sin omgivning eller göra sin omgivning fin, eller förgylla den på något sätt." De tror att de har blivit vanligare med olika typer av avtryck, som gatukonst, och jag undrar vad det kan bero på? Det var ingen som tänkte på det tidigare säger Maria och skrattar. Hon funderar på om det kan vara en ny uttrycksform som börjar växa fram.

—Det är väl så att när folk börjar tänka i nya banor så börjar det växa fram saker, så går det till – kreativiteten. Så kan man göra, jamen och sen kan man ju göra så också, och så... Det blir ju någon sorts inspiration."

Ser de någon skillnad mellan rondellhunds fenomenet och graffitikulturen som är rätt mansdominerad? Maria tycker sig se en skillnad i att

man i den senare vill hävda någonting, att man vill synas. Visserligen vill man även det med rondellhundarna, men på ett mjukare sätt. Hon erkänner att det kanske kan vara fördomar, men tror att graffiti kan starta med att man känner sig underlägsen. Att det är ett sätt att få en identitet, och visa att: Jag finns! "Kan jag inte visa det på ett annat sätt, kan jag visa det på det här sättet."

Jag försöker utröna om de tror att det kan finnas ideologiska motiv bakom kreativa avtryck, som exempelvis idéer på hur man vill att staden ska se ut och fungera? De tror att det kan finnas, men själva har de inte haft något sådana tankar. När jag frågar om det är något som stadsplanerare borde beakta så framträder ändå vissa funderingar. Maria tror till exempel att man är mer rädd om det man har varit med om att göra.

—Om saker och ting är förankrade bland folket som bor där, då är det klart att det blir annorlunda. [...] Det tror jag ofta vi saknar i Sverige. Det görs väl försök då och då, men... och det fungerar väl, tror jag... jag vet inte. Man läser om det i tid-

ningarna i alla fall. Om en stad eller ett område är till för alla, eller ska fungera bra, då måste ju folk känna någon sorts tillhörighet och någon sorts stolthet... Och då kan man ju tänka på vissa invandrartäta förorter som har dåligt rykte och så där. Där man känner sig glad och nöjd, då är ju mindre risk att man förstör och vandaliserar. Och om man har en känsla för att, nämen det här är mitt, här bor jag och... Ja, det är

egentligen en självklarhet. Och det försöker väl staden och kommunen ibland tänka på. Ibland på ett väldigt krystat sätt kanske. Men... ja, det fungerar väl inte alltid kanske, som de tänker, byråkraterna.

Borde det finnas mer kreativa avtryck i staden, som gatukonst undrar jag? Ja, det tycker de båda två, men det kan vara svårt att reda ut var.

Det är en tolkningsfråga. Lisa poängterar att det skulle bli för mycket om det koncentrerades till samma ställe. Det skulle inte vara roligt att göra någonting precis bredvid någon annan. "Jag väljer hellre en egen plats." Maria håller med och säger att så är det med all konst; om det blir för mycket så försvinner man i mängden. Samtidigt tycker hon att det inte får bli för styrt utifrån.

— Det här känns ju väldigt styrt av ens egen vilja, att: åh, vad roligt! Det här... det här vill jag hänga på. Och sen att det fått en så otrolig spridning. Ja, jag tycker nog att det skulle finnas mer, sådana fenomen, men jag vet inte riktigt hur de ska se ut...

Båda två kan tänka sig att i framtiden göra fler saker i stadens rum. Lisa har redan en massa idéer, men det blir nog inte en rondellhund till. De hoppas att Sfortunata får vara kvar så länge som möjligt, men konstaterar att en vacker dag kommer hon att försvinna på ett eller annat vis. Jag undrar vad det var för material de valde? Det verkar vara mer beständigt än trä, var det meningen? Maria konstaterar att det är en fördel att den är mer permanent och svårflyttad, men materialvalet bestämdes i första hand av principen Kajsa Varg en gång myntade: man tager vad man haver. Så det blev en typ av betong. Varje gång de åker förbi kollar de om hon står kvar. Efter ett tag blir det väl säkert så att man räknar med att hon är där misstänker Lisa. Och sen kanske hon inte är det. "Då får man väl en lite chock", skrattar Maria. "Det kan ju hända."

...

Utanför fiket saknar den levande hunden sina mattar, och det är dags att avsluta intervjun. Jag berättar om mina egna erfarenheter av snöskulpturskapande. Det känns som att både Maria och Lisa blir exalterade och glada. Ögonen strålar på nytt och de vill veta mer. Jag kan bekräfta att inte heller jag hade några speciella tankar bakom. Det var kul helt enkelt. Sen fanns det kanske föreställningar i bakhuvudet om att det skulle kunna bli någonting mer. Kanske

spridas och bli någonting större, en hel snöskulpturpark! Nog finns det kopplingar till rondellhundarna, tänker jag för mig själv. Som förhoppningen om att folk ska reagera positivt, att skapa och vara del av ett fenomen. Trots att de inte har tänkt så mycket kring sitt skapande av rondellhunden och hur staden ska se ut och fungera, har de ändå en massa tänkvärda tankar konstaterar jag nöjt när jag går därifrån.

Stad: Malmö

Ålder: 30år

Utbildning/Yrke: Lärare på högskolan.

Malmö Streets Project

Alla borde ta sig den friheten

Enkelt är det. Stan är trist. Det finns alldeles för lite saker som överraskar och får mig att le när jag snubblar ut för att köpa mjölk. Inte ens de som tar sjukt bra betalt av malmö stad och faktiskt är RikTiGa konstnärer och har säckvis med pengar för att förverkliga sina idéer verkar kunna sätta foten i arschlet på mig. Eller ens få mig att flina lite när jag går runt på stan... Men jag kan inte låta bli att må bra och känna ett stort hopp till mänskligheten när jag upptäcker att någon har skruvat upp en basketkorg på en väg-

skylt vid möllan så att kidsen kan spela. Funktionellt, fint som fan och helt jävla opretto. Eller när någon lagt ner tid och kärlek på att limma upp godishjärtan över halva stan, satt upp vackra ilskna affischer eller sytt en docka i naturlig storlek och satt upp den i ett träd så att brandkåren kommer för att rädda den. Kan inte låta bli att bli alldeles varm inuti över att det finns mänskobarn som tar sig ur tevesofforna och ut i världen för att göra tillsynes helt meningslösa saker som att förändra och återta det offentliga rummet. Trots att ingen tvingar dem, eller ens betalar dem. Tror nog att det gör en jävla skillnad i slutändan ändå det där lilla som man orkar göra. Även om det låter klyschigt så tror jag det... Så som Banksy säger: Ut och gör det innan du hittar någon anledning att stanna inne!

Plötsligt dök ett sorts upprop för att återta det offentliga rummet upp på skärmen. Jag höll på och kolla runt på nätet för att få en överblick av gatukonstvärlden i Sverige och hade kommit till Malmö Streets Projects hemsida. De hade starka ställningstaganden och en massa gatukonst av olika slag - självklart borde jag träffa dem. Via e-postadressen på hemsidan fick jag kontakt och slutligen ett telefonnummer. En trevlig och talför man vid namn Erik svarade i andra änden. Det visade sig att han var den som var mest aktiv och drivande i Malmö Streets Project, och sen hade olika vänner hakat på. Mest engagerade var en landskapsarkitektstudent och en fotograf, själv var Erik utbildad och verksam som lärare. Intervjun blev uppdelad på flera tillfällen. Den första intervjun var helt oplanerad - jag skulle egentligen bara ringa och höra mig för, men vi fortsatte att prata av bara farten. Jag fick hejda mig och vänta tills nästa tillfälle för att kunna spela in Eriks många intressanta formuleringar. Men väl där hann vi bara en halvtimme in på nästa intervju innan inspelningsapparatens minne plötsligt tog slut - sjabbel från min sida. Den gången visade Erik mig istället deras olika avtryck i stadsdelen Möllevången och jag tog några foton. Vid det tredje tillfället kunde

jag äntligen fullfölja intervjun på ett stimmigt kafé vid Möllevångstorget.

...

Erik känns väldigt intresserad och behöver inte fundera särskilt länge på mina frågor, svaren är långa och uttömmande. Ändå menar han att det är rätt sällan han tänker på sitt skapande, och uppskattar därför sådana här tillfällen eftersom han blir tvungen att formulera sig. Det är i alla fall ändå väldigt tydligt att Erik har åtskilliga idéer och tankar kring hur staden borde se ut och fungera. Uppfattningar som har utvecklats och stärkts från det att han började med politiska affischer och Adbuster för omkring tio år sedan hemma i Dalarna. Tillsammans med en vän som hade koll på typsnitt och arbetade på en reklambyrå modifierade han innehållet i reklamannonser ute på staden - ofta på ett smart och träffande sätt - för att på så sätt kritisera ett samhälle alltmer inriktat på att tjäna pengar och konsumtion.

Och Erik fortsätter att ifrågasätta hanteringen av staden. Som att den inte längre byggs för människors behov, utan för att främja kommersen. "Staden är byggd för att ta sig från sin dörr till affären, och tillbaks till sitt jobb och hem, och till puben och hem." Och eftersom att det inte finns pengar att tjäna på att få "folk att umgås mer och hänga med varandra och socialisera", får staden som mötesplats stryka på foten. Som exempel vill Erik se mer av spel ut på gatorna, dricksfontäner, grönområden och offentliga eluttag så att man kan spela musik och ha fest någonstans - ställen där många kan sitta och hänga.

Varför är så många av stadens sittplatser ändå outnyttjade undrar jag? Erik gissar att det kan bero på placeringen, många finns på ställen där

ingen vill sitta - en brist på insikt inför folks behov hos dem som planerar. Men han tror att det även kan vara "en mental pryl". Hur staden är planerad inverkar även på medborgarnas tankar om vad de kan och får göra. Alla borde kunna uppleva att det kan vistas i staden utan att behöva köpa något - vilket inte är självklart idag. Som ett konkret exempel berättar han om ett par bänkar i en galleria i Falun där hans mamma arbetar.

—Där satt alltid en massa gamla gubbar och gummor, och så en dag var de borta. Min mamma undrade var det hade tagit vägen. De som ägde butikerna hade tagit ett möte, och kommit överens om att de skulle bort, de satt bara en massa och hängde där. Då känns det som att tankarna går... om man inte tillför något... Ska man ut på staden så skall man sitta på kafé och köpa grejer, eller så skall man gå till en pub och köpa grejer, eller till H & M och köpa sina kläder. Annars kan man liksom inte vara på staden.

Affärerna är självklart viktiga för att hålla staden levande förklarar Erik vidare. Men det bor-

"Staden är byggd för att ta sig från sin dörr till affären, och tillbaks till sitt jobb och hem, och till puben och hem."

de läggas mer energi på det andra, det som inte direkt genererar pengar. De som planerar och gestaltar stadens rum tittar för mycket på det rent praktiska och ekonomiska, och missar det estetiska. Man gör inte det där lilla extra, det saknas lek och spontanitet och därför blir staden död och tråkig. Något som

inte bara det kommersiella kan eller bör stå för.

—Egentligen är det affärerna som kan vara fina på sitt vis. Folk lägger ner möda på dem, men det handlar ändå om att sälja saker, det är det viktigaste för dem som har affär. Och sen finns det reklamen - skyltarna - som det inte heller finns någon mänsklighet i. Utan det handlar också om att bara i grund och botten få någon att känna sig lite sämre så att de köper grejerna. Att de då kan bli lite bättre. Allt det där ger en på något vis en lite obehaglig känsla kan jag tycka, att man känner

sig lite sämre. Och någonstans är väl målet att förändra det där och få någon motvikt till det på något vis.

Erik upplever att gatukonsten är ett sådant inslag, som bidrar till att staden blir en mer intresseväckande plats, mer personlig och levande. Han jämför Malmö med städer som Berlin och Paris, som "är mycket intressantare städer på det viset att det är mer att titta på. Att det är människor som har påverkat. Det är inte bara reklamtavlor och betong, och affärer." Ju större staden är, desto större tror han behovet är att uttrycka sig och synas ute på gatan. Det blir ett sätt att motverka anonymiteten - att kommunicera. Man vill säga någonting om olika saker, något som han tror gäller de flesta som håller på med gatukonst.

—Endera är det något politiskt, eller någon övertygelse, eller något man vill säga eller protestera mot, eller så är det något man vill tillföra, att man vill roa någon, underhålla någon. Så kan det väl också vara kanske. Men någonting måste komma utifrån, annars tror jag inte att man gör det, om man inte tror att det gör något.

Utgångspunkten för Eriks engagemang vilar på att staden inte ser ut så som han önskar. Därför vill han förändra och förbättra den, ta plats och få ut tecken på liv. Men det finns nog också en längtan efter uppskattning. Det finns antagligen med i allt han gör - att folk ska tycka det att det är bra - även om det inte alls har samma betydelse som allt det andra. Erik medger att det finns ego med i mycket av det som han gör. Om han inte vill att någon ska se han verk kan han lika gärna stanna hemma, "... om jag sitter här och uttrycker mig... om inte någon lyssnar, om inte någon reagerar så är det ju helt meningslöst att uttrycka mig." Samtidigt har han inget direkt behov av att folk ska veta vilka som ligger bakom Malmö Streets Project. Men de dokumenterar sina verk och lägger upp dem på hemsidan. Mest för sin egen skull, men även med tanke på andra som är intresserade av gatukonst. Och han tittar själv gärna på vad andra

har gjort, både i staden och på internet. Men han har inte någon känsla av samhörighet med andra som håller på med liknande saker, även om det skulle vara kul att ha kontakt.

Annars är en viktig del i Eriks engagemang att gatukonsten inte har ett omedelbart vinnande syfte. Han gör därmed ett medvetet ställningstagande mot ett samhälle där gemene man säljan gör saker utan att få någonting ut av det, i pengar, anseende eller liknande. Han jämför med kultursfären där mycket handlar om att "hajpa" sig själv och sin produkt. "Man ska vara het och ny, spännande." Att då lägga mycket tid och kraft till något som kanske försvinner med en gång, utan att få betalt och eller blir känd - förutom möjligtvis hos en liten klick människor - kan tyckas vara rätt rubbat. Det går utanför normen.

— ... det här är fullständigt meningslöst, men också jätteviktigt, eftersom att det handlar om en miljö, allas stad, och på något vis en kamp mellan olika intressen. De som vill sälja och de som inte vill sälja.

Genom att ingen betalar en så kan inte heller någon påverka vad man gör. Om man dessutom är anonym behöver man inte heller stå för någonting man gör, då har man den ultimata friheten menar Erik. Det är bra med frihet - alla borde ta sig den friheten. Varför gör inte alla det undrar jag? Det är väl antagligen inte så många som vill uttrycka sig på det sättet antar han. Och så finns det även en massa konventioner som påverkar. Han tror inte ålder spelar så stor roll för att göra gatukonst, men däremot kön, att det inte finns så många tjejer som tar sig den friheten, vilket han tycker är synd. Killar däremot "tror att de har rätt att göra en massa saker som de egentligen inte har rätt att göra." Men det är bra att gå lite utanför ramarna ibland. Det är spännande att se vad som händer och hur det

"... det här är fullständigt meningslöst, men också jätteviktigt..."

blir när man gör något annat. Själv får han ingen direkt kick av att göra olagligheter, förutom möjligen rädslan av att åka fast. Helst skulle gatukonsten vara laglig.

Erik tror att hans inställning till staden och det offentliga rummet skiljer sig generellt från andras, att mer tänka på staden som sitt hem och att ha rätt att göra vad man vill med den, påverka den, förändra den. Erfarenheten av att bo i Tanzania och Nepal under flera år tror han kan spela en viss roll. "Man blir mer medveten om att det finns många olika sätt, och på mycket olika vis, att göra saker på." Och ju mer saker han gör desto naturligare känns det. Förhoppningsvis uppmuntras även andra att göra likadant. "Det vore ju roligt om folk skulle bli inspirerade av att ta plats i staden av att se andra göra det, på olika vis...". Han och några vänner diskuterade till och med att man borde uppmana stadens invånare att ta plats.

— ... om man skulle dela upp den [staden] och kalkylera på hur mycket plats varje människa rent teoretiskt äger - om man nu skulle dela upp den... och skriva, eller uppmana folk att: Du äger en fotbollsplan liksom, gör något av den eller ta ansvar för den eller... För oftast är man på staden utan att påverka, eller göra något eller ens fundera på att man faktiskt på något vis har rätt att ändra på den, eller flytta på något, eller lägga till, eller dra ifrån eller... Så det skulle ju vara roligt, men det är mer teoretiskt - jag har svårt att tänka mig att det blir så mycket att folk kommer göra det. Men det vore roligt att uppmana folk.

Det borde helt enkelt finnas mycket mer möjlighet att sätta sin prägel på staden, den skulle vara mer interaktiv och man skulle lita mer på att folk kan göra något bra av det. Staden borde bli en friare plats, något som stadsplanerare och andra med makt att påverka staden skulle tänka på.

— ... det är ju också lite intressant och se hur det blir. Om det kommer att... användas eller inte, eller om någon kommer att påverka det. Jag tror att det är synd det där att försöka kontrollera saker så mycket. I förhand försöka veta hur det ska bli. [...] ... jag tror att man måste bekämpa det där lite grann och se hur det blir bara.

Vad är det för platser som är intressanta i staden undrar jag? Erik svarar spontant att det nog är platser som man inte tänker på - "sådana här icke-platser". Precis innan intervjun var han uppe vid ett ödehus, som de har börjat riva nu, "... sådana platser är ju sköna tycker jag. Fristående liksom".

— Att de fyller en funktion på ett vis ändå. En viktig funktion, tror jag i en stad. Jag tror inte det blir en bra stad om man rensar bort allt fult, alla små gränder, allt skräpigt, alla ödehus, förstår du, alla återvändsgränder och alla... att man bara skulle strukturera upp dem och rensa den, och göra den fin. Det skulle bli en jävligt död stad. De platserna tror jag är skitviktiga, men dem tar man ju bort. [...] De fyller väl en funktion i att inte fylla någon funktion.

"Jag tror inte det blir en bra stad om man rensar bort allt fult..."

Jag påpekar att han ändå har valt att uttrycka sig på platser där det rör sig mycket människor. Han håller med, det blir naturligt så eftersom det är där han rör sig mest. Så ju närmare hemmet, desto fler avtryck. Det är enkelt att sätta ut saker i stadens rum, det finns mycket plats och man behöver inte fråga om lov som man skulle behöva göra på ett galleri. Dessutom är det roligare att sätta ut grejer där folk inte är beredda på att något dyker upp - att överraska folk - de kan inte värja sig mot det. "Det är som reklamen, fast bättre, för att det är bättre" säger Erik och skrattar. Men var går gränsen för vad som är ok undrar jag? Erik medger att det finns en problematik, men menar att det beror mycket på situationen,

det mesta är ok. ”Men inte att ha sönder grejer. Men det är klart, det beror på från fall till fall.”

— ... moraliskt och etiskt så är det väl inte... jag tycker väl egentligen inte att jag har rätt att måla på nåt, men och andra sidan så tvingas jag gå runt på stan där alla äger saker förutom jag. Jag har inte rätt egentligen att göra någonting, så då tar jag mig friheten att måla på det som jag tycker är fult, eftersom att jag ser det ofta och tvingas gå förbi det och andra gör det.

I staden tvingas allas olika tycke och smak sam-sas, och eftersom han själv gör kreativa avtryck, så måste ju han också tycka att det är ok när andra gör det. Dessutom är det tydligt för Erik att vad som anses vara konst bestäms av var det är och vem som har gjort det. Trots det är gatukonsten ändå rätt så uppskattad. Den uppfattas stå för sig i jämförelse med tags och graffiti, men själv ser han kopplingar mellan dem. Det är ”samma grej, att man tar sig friheter och tar plats, [...]det är bara olika typer av uttryck känns det som.” Gatukonsten är lättare att krama om eftersom den har ett mer konventionellt form- och bildspråk tror Erik. Och all positiv uppmärksamhet som gatukonsten får av medierna gör att folk tar mer notis och tycker att det är roligt. Men den välvilliga responsen kan även ha att göra med att synen på staden förändras. ”Jag tror att folk är rätt trötta på reklamen, mer än vad man tror, men att man kanske inte är helt medveten om det eller ... eftersom att det är så normaliserat.”

— ... saker som är genomtänkta, och som säger någonting eller som förmedlar något, gör någon glad eller arg eller, [...]... fyller ju en funktion, och i allmänhet så uppskattar ju folk väldigt mycket det som inte är dött eller ska sälja någonting bara, eller är reklam – kliniskt. Så fort det är något som någon människa har placerat ut eller gjort eller tänkt något med så stannar man och tittar eller

läser, det är ju rätt spännande att det behövs väldigt lite för att folk ska reagera. Det är roligt.

Erik vurmar speciellt för den typ av kreativa avtryck som man har lagt mycket tid och kärlek på, och framförallt har mycket tanke bakom - idén är trots allt viktigast. Det finns en enorm tillfredsställelse i att upptäcka idéer och göra - se till att det händer saker. Sen är det ”grymt” om det blir bra, men hellre att det blir något - det är aktiviteten i sig som är roligt. Erik använder sig gärna av humor eller ironi, eftersom att det är en ”rätt mäktig grej” som gör större inverkan. Det är helt enkelt ”effektivare än att bryta sönder något, eller göra något ilsket.” Till skillnad från affischerna för tio år sedan är avtrycken idag oftast lite öppnare för tolkning, inte med lika tydliga budskap och starka politiska förtecken, och ofta med någon typ av ”twist”.

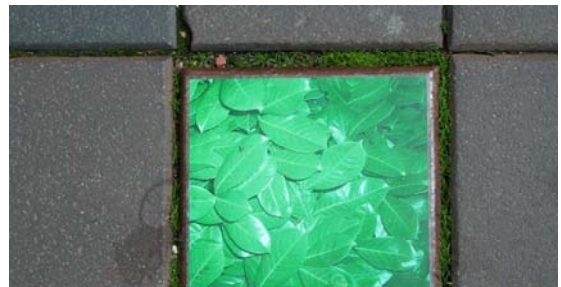
”... i allmänhet så uppskattar ju folk väldigt mycket det som inte är dött eller ska sälja någonting bara...”

Och han gillar när avtrycken fyller en funktion - att utgå från ett behov. Malmö Streets Project snickrade ihop ett par välgjorda bänkar som de satte ut längs med den soliga fasaden på Möllevångstorget, där folk annars brukade sitta på marken. De användes flitigt

men försvann tyvärr en efter en. ”De behövdes ju där och folk använde dem. Det kändes väldigt trist att de försvann.” Erik tror att de som håller på med gatukonst annars generellt är beredda på att sakerna försvinner. Men som med bänkarna kan det ibland kännas som att det kan gå för snabbt. Av allt de gjort så är det framförallt gatstenarna som får ligga kvar - trots en viss halkrisk - de är populära. Erik försöker annars att tänka på att inte göra sådant som kan skada folk, som att ställa saker så att folk riskerar att snubbla, det ökar ju också chansen att verken får vara kvar.

...

Det känns som att vi egentligen skulle kunna fortsätta att prata en bra stund till, Erik verkar ha mycket att säga. Det finns ett starkt driv. En person som brinner för vad han gör, som tycker att det är viktigt. Jag anar samtidigt en rastlöshet, att sitta på fik i flera timmar är nog inte hans grej - men sen har jag ju också en lång hang av frågor. Han undrar i alla fall om jag vill se vad som har hänt sen vi träffades senast? Väl framme har någon ryckt bort filmen från gattstenarna, som tillsammans bildade ett foto på överdelen av en mans kropp. Bara resterna av klistret finns kvar. Erik undrar hur de som tog bort det egentligen tänkte - tycker de verkligen att det blev snyggare nu?

Stad: Göteborg

Ålder: 36 år

Utbildning/Yrke: BA - Political Science/ Philosophy),
yogalärare och teologistuderande.

Lisa W

If you don't like, it change it!

"Lisa Westberg" var ett återkommande tips jag fick under arbetet med att hitta intressanta personer att intervjua. Hon hade levt i New York i flera år och varit med och drivit en community garden i Bronx. Väl hemma i Sverige hade hon tagit kontakt med Göteborgs stad och fått tillstånd att plantera och sköta en bit mark i Vasaparken tillsammans med andra intresserade. Jag blev speciellt nyfiken på vad för tankar och idéer om odling i staden hon hade tagit med sig från tiden i New York och vilka skillnader hon hade upplevt mot hur den svenska staden

fungerar. Vi träffades första gången vid planteringen i Vasaparken, men huvuddelen av intervjun ägde rum på hennes kolonilott på Sjöberget och på ett kafé i Majorna.

...

Vi bestämmer att träffas vid planteringen i Vasaparken. Det är alltid lite spännande att se vad det är för person som dyker upp, om man kommer att kunna gissa rätt bland alla andra människor - vi har ju inte direkt enats om att ha en blomma i kavajfickan. Det är åtskilliga som har samlats för en manifestation i närheten, så för att visa vem jag är går jag fram och studerar planteringen med kamera, block och penna i högsta hugg. Strax kommer Lisa W fram och hälsar. Ingen hippie med dreadlocks, utan en alldeles vanlig kvinna i trettioårsåldern. Vi börjar prata allmänt om hennes tid i New York. Först läste hon internationella frågor på college, och gjorde sen praktik på en tidning. Men allt var så teoretiskt och fjärran från det hon arbetade för och hon blev snart trött på den världen.

— Överhuvudtaget akademi... något som föds, en problematik som de påstår sig vilja lösa. Jag kände bara, men herregud, man måste leva det själv också för att förstå vad det handlar om, hur det är att leva i förort... i rasism, i fattiga förhållanden.

Under en promenad i en av New Yorks parker kom hon i kontakt med projektet i Bronx. De hade stor kunskap i frågor om människors rätt till land och om att jobba med människans behov av mat, sociala nätverk och direktdemokrati. Lisa W fick ansvar för trädgårdsbiten - för att försöka uppmuntra och stödja folk på olika sätt med att komma igång - och för skötselfrågor.

Samtalet fortsätter en stund, men med högtalare några meter bort inser jag att inspelningen antagligen kommer vara svår att lyssna av, så vi bestämmer istället en ny tid på hennes kolonilott. Kvällen bjuder på fint ljus och när Lisa W har gått passar jag på att ta foton.

Nästa dag träffas vi på kolonilotten och Lisa W börjar berätta om bakgrunden till planteringen. Hon hade flyttat hem efter flera år i New York och föreläste bland annat på Chalmers och Schillerska gymnasiet om sina erfarenheter av att odla i innerstadsmiljöer. En av lärarna på Schillerska arbetade med en konflikt som pågick mellan boende vid Vasaparken som rastade sina hundar, och ungdomar som satt och drack öl. Lisa W hade EU-toppmötet i Göteborg några år tidigare färskt i minnet, med den allvarliga konfrontationen som uppstod mellan polis och demonstranter, då hennes bror blev skjuten. Den fientliga attityden gentemot honom efteråt gjorde henne förvånad, att det fanns en uppenbar avsaknad hos folk av att se nyanserat på händelsen. Det verkade som att man höll på att bygga ett samhälle baserat på rädsla, att se världen i svart och vitt.

Så med detta i bagaget kände hon att det borde göras något för att få grupperna i Vasaparken att mötas. De måste börja prata med varandra, och dessutom behövdes det en annan närvaro, av flera olika sorters människor. De positiva erfarenheterna av community gardens med oväntade möten och ett direkt förhållande till naturen, ville hon därför ta med sig hit. Sen kom det sig att Chalmers bjöd in arkitekt högskolorna för ett utbyte i Göteborg kring temat "Rörelser i staden" och de ville att Lisa skulle göra något.

— Så då tänkte jag att men om man då kan föra samman, jag som projektledare och aktivist, och Chalmers skulle då hjälpa till med sponsring. De skulle då se till att vi fick lite verktyg, och jord och växter, och sådant. ... Och sen Schillerska, om de också ville vara med och driva det på något sätt, och även dokumentation stod de för...

Frågan var om hon skulle be om lov hos de ansvariga för grönyrtorna i Göteborgs stad eller bara ta en plats och se vad som skulle hända? Risken fanns ju att de skulle neka. Men av ren nyfikenhet om ett sådant projekt skulle kunna godkännas bad hon ändå om tillstånd hos Park och Natur. Till Lisa W:s stora förvåning och

glädje var de positiva - fast planteringen fick heta installation istället. Det hela resulterade i en workshop i maj 2004 som hon kallade "reclaim the earth" där arkitektstudenterna var med och grävde fram den lilla trädgården under en dag. Men det kändes dumt att samla så mycket resurser på något som skulle vara över på en stund, "... jag ville inte göra något som bara var en happening för en dag." Vid den tiden bodde Lisa W i närheten av Vasaparken och längtade efter att gräva och odla, så hon ville göra trädgården permanent.

Hon satte upp lappar i området och försökte få med folk att driva planteringen, men i stort sett var det bara vänner och vänner vänner som anslöt sig. "Det var nog ingen som ringde mig för att de hade sett en lapp och sa att de ville vara med, och det var lite av en besvikelse..." Hon fick i alla fall ihop åtta personer och förhoppningen var att de nu kunde dela på ansvaret - men i slutändan blev det ändå Lisa W som stod för det mesta av arbetet, designen och organiseringen. Gruppen fick i maj 2004 ett kontrakt med Park och Natur som löpte ett år i taget under förutsättning att det inte kom några klagomål eller kostade förvaltningen någonting. Dessvärre kom det snart in klagomål och Park och Natur ville därför ta bort planteringen. Då satte Lisa W igång en brevskrivarkampanj och placerade ut skyltar med telefonnummer för att tillmötesgå människors frågor. Ingen ringde men protesterna minskade i alla fall och på Park och Natur fanns det ändå folk som stödde planteringen, så dess existens var tillfälligt räddad.

"... tänk om alla gjorde så? Men alla gör aldrig så..."

Lisa W berättar att den generella åsikten hos motståndarna brukar vara att: så kan man inte göra i en park, "... tänk om alla gjorde så? Men alla gör aldrig så..." påpekar hon, det kommer aldrig bli så att Vasaparken blir en enda stor koloniträdgård. Varje gång de är i Vasaparken och

arbetar – i början var det minst en gång i veckan - är det alltid någon som kom fram och undrar vad som är i görningen. Lisa W tycker inte att gensvaret tvunget behöver vara positivt. Det är roligt att arbeta mot den misstänksamheten som kommer fram. "Men sen är det ju också ofta nyfikenhet och det är ju alltid en bra utgångspunkt." Och alltid i samtal har ändå misstänksamheten bytts mot någonting positivt.

— Jag vet inte om jag glädjer dem så mycket faktiskt, men jag tror att de i alla fall tänker efter - vad är det här? Och här är någon som har gjort något som vi aldrig har sett förut och jaha, så kan man också göra, och så?

Året därpå minskade medlemsantalet till fyra och till slut är de nu bara två. "Fast det kommer ju alltid folk som hjälper till en dag eller två." Jag undrar om det inte har varit tråkigt att folk har slutat engagera sig?

— Jo, alltså det var ju en jättebesvikelse. Just för att man har en helt annan erfarenhet från New York, där de här trädgårdarna verkligen var en succé, och det blev en kritisk massa av människor som engagerade sig. [...] Så det var ju jättetufft för mig. Och jag hade trott att det skulle bli mycket mer av en samlingsplats än det blev, att folk skulle välja... alltså min tanke var att man skulle välja att ha picknick där på fredagskvällar, att man skulle ha poesiuppläsningar. [...] Att det här skulle bli som en spiral, att dra in och inspirera folk. [...] Alltså det blev inte så. Utan de initiativ som kom tog jag. Så det var ju... det var väldigt mycket att, ok... jag är inte i USA, jag är inte på ett ställe där folk spontant tycker det är roligt att testa nya och utmana... Så där blev jag väl lite bränd.

Lisa W spekulerar i varför planteringen inte blev den mötesplats hon hade tänkt sig. Till att börja med tror hon att rabatten blev alldeles för liten - "ett designfel" utifrån någon slags respekt, för att inte ta så mycket plats. Folk som ser den tycker visserligen att den är fin, men det hade nog förväntat sig någonting mer. Vidare känner Lisa W att hon

inte riktigt lyckades att förmedla idén och den kraft som finns i att bryta mark för trädgård i innerstaden, som hon upplevde i Bronx. De övriga i gruppen var visserligen intresserade av idéerna, men det var Lisa W som fick bära upp dem - något hon inte riktigt maktade med. Men till skillnad från New York där det uppifrån fanns en konstant misstänksamhet mot all form av sådan verksamhet, så möttes hon ändå av positiva reaktioner från de med auktoritet i Göteborg.

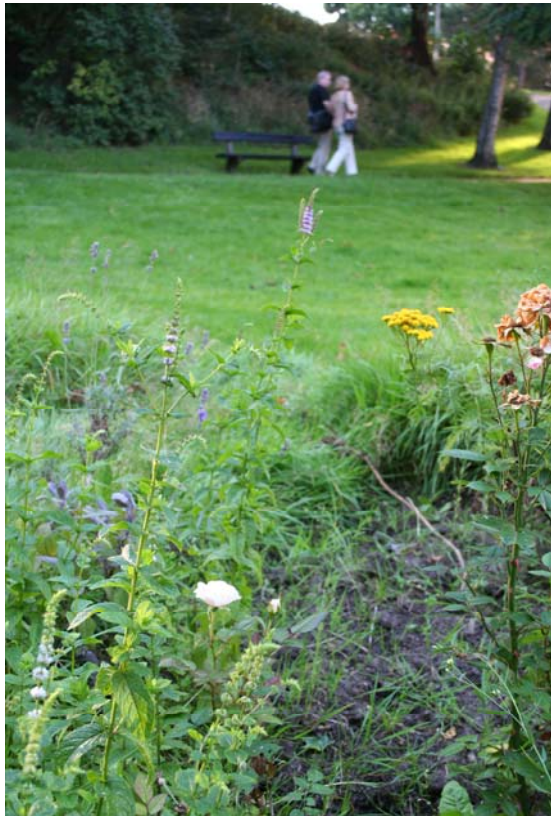
— Så där [New York] var det också politiskt på ett annat sätt i den bemärkelsen att folk faktiskt organiserade sig, och gjorde saker som de inte fick göra där... [...] Den dynamiken har inte funnits här.

En annan skillnad är att byggnadssituationen ser väldigt annorlunda ut i New York jämfört med svenska storstäder. På Manhattan finns en massa tomma rivningstomter, och det var sådana som omvandlades till community gardens när hon var där. I Sverige finns väldigt få "icke-zoner" där sådana saker kan äga rum - här finns en rädsla för okontrollerade uttryck menar Lisa W. Hemma har hon engagerat sig i den kommande omdaning av Södra Älvstranden i Göteborg och föreslagit att en del av området skulle kunna stå orört, för att se vad se vad som händer. "Hur kommer folk att ta över det här området?" Men hon tror inte att den idén riktigt har landat här. Stadsplanerare och andra med makt att påverka stadsmiljön borde vidga sitt synsätt. Alla ytor behöver inte vara perfekta och planerade i detalj. Och istället våga lämna

lite till medborgarna att medskapa och vara delaktiga i, " ... vad som är vackert är inte en norm, det är olika...". Alla platser som upptäcks passa för odling kan vara av intresse - exempelvis grönområden som underutnyttjas eller missköts. Ett nära exempel på ett oplanerat område

är Christiania i Köpenhamn. Egentligen har den inte en plats i vårt moderna samhälle, likväl

" ... vad som är vackert är inte en norm, det är olika..."

har det fria området fått existera med motivet att en del människor faktiskt vill leva så. Fastän man själv inte vill ha det på det sättet, så kan man stödja det - det finns folk som uppskattar den typ av miljö, menar Lisa W.

— Och alla konstnärer förstår ju vikten av det. Det finns inget skapande, ingen konst om inte icke-zonerna finns, om inte det där, tiden eller rummet, där det ännu oskapade finns, om inte det fanns...

Sverige är präglad av en politik, ett samhällsbygge, som inte har accepterat det, som inte har klarat av det. Samhället är jämförelsevis inrutat – standardiserat. Det är mindre av att leva utanför normer. "Sverige är annorlunda från många kulturer och länder som jag har besökt" menar Lisa W som fortfarande försöker förstå sig på den här kulturen. "Vi har ju institutionaliserat alla aspekter på våra sociala liv och på det samhälleliga livet, vi har byggt ett välfärdssamhälle." Det finns en slags godtrogenhet gentemot den goda staten att den ska leverera tjänster och svensken är väldigt bra på att konsumera och inte så bra på att själva gå in i situationer och vara delaktiga.

— [Det är] ju någon svensk anda eller vad man ska kalla det för. Att det är väldigt så där... någon förväntan att det ska komma uppifrån. Att det ska vara styrt uppifrån. [...] Och jag vet inte om man diskuterar inom Park och Natur också, att man kanske ska låta folk städa parkerna på dagtid istället. Så att det blir synbart att den här tas omhand, att det är en organisk enhet det här också som ni kan engagera er i.

Lisa W tror att det verkligen "behövs ett stort mått av det där i Sverige idag, att man har rätt att ta för sig på ett annat sätt än vad man gör, och att vara delaktiga." I slutet av första säsongen arrangerade de en skördefest som annonserades ut i Göteborgs Posten. På klockslaget dök ett par gamla tanter upp och väntade på att festen skulle börja. De tyckte det var jätteroligt och pratade om att det var så man gjorde förr i

tiden i Sverige. Folk samlades för att städa området, reparera lekplatsen och plantera.

— Och det tycker jag också alltid känns värdefullt att när man kan återknyta till en tid då, man hade en känsla av att man byggde någonting tillsammans, bygga Sverige kanske... vi gör någonting tillsammans som vi tror på. Och det saknas ju mycket idag tycker jag.

I Bronx upplevde hon en befriande anda av att "if you don't like it, change it!" Även om det inte räckte så "himla" långt var man ändå delaktig i en förändring. I det ligger ett hopp om mänskligheten tycker Lisa W. Istället för att säga nej så kan man testa att säga ja, och det kan hon känna att det är folk inte så bra på att göra i Sverige. Den "goda staten" som tar hand om utemiljön kan vara en anledning. En annan kan vara att vi lever i vad Lisa W kallar "cynismens tidsålder." Folk idag är luttrade och tror inte längre på förändringens kraft som man gjorde under 60- och 70-talets era av protester och demonstrationer. Fokus ligger istället på det lilla livet. Det är förvisso positivt, men Lisa W saknar samtidigt en balans. På det sättet kan trädgård vara "himla bra" eftersom att det är väldigt internt och introvert arbete och på samma gång "väldigt universellt och synbart uttryck. Men återigen det får gärna vara lite offentligt då. För annars blir det väldigt... min lilla täppa och gräva ner miljonerna i lökar och så där." Svenskarna är ju generellt väldigt inne på trädgård, men det blir ofta ett privat litet projekt som man spenderar mycket tid och pengar på.

Och det är nog så att folks bristande intresse för att engagera sig i planteringen mycket kan bero på att det är många som redan driver sina egna "grejer". Det finns ett enormt utbud av saker att göra i Göteborg och folk är nog rätt så måttade på att engagera sig. Dessutom verkar folk värdera rekreation i pengar, man köper aktiviteter istället för att göra något själv. Ett projekt behöver inte alltid vara så "himla avancerat" eller kräva stora resurser, att man söker sponsring, har visitkort eller hemsida menar Lisa W. "Det

går att göra saker med andra människor som är väldigt enkla och givande. Och det tycker jag ändå på något sätt att Vasaparken förmedlade.”

För Lisa W personligen har arbetet med Vasaparken varit en positiv spiral på många sätt med många värdefulla samtal, nya kontakter och tentakler utåt. Det positiva gensvar hon fick från stadsträdgårdsmästaren Lars Johansson och att faktiskt få tillstånd att genomföra idén har betytt mycket. I längden känner hon också att det var rätt beslut att be om lov i och med att Lars tycker om sådana initiativ och att han gärna lyfter fram det när han åker ut och föreläser, och ”då kan vi inspirera andra människor.” Om planteringen hade varit olaglig skulle han nog inte kunna använda det på samma sätt.

Annars är det bra att provocera och ”röra runt lite i ankdammen” menar Lisa W. ”Jag tycker man har rätt att uppröra folk ibland.” Hon gillar ”det oväntade, och det som kan få människor att bryta sina vanliga banor, vanor och synfält, och gärna på ett positivt sätt.” När folk förfas sig över att man gräver i en park uppstår ett gyllene tillfälle att fråga sig om det spelar någon roll i det stora hela, och visa på att vi kan ”existera i någon form av lite osäkrare, lite bredare än svart och vitt.” Jag undrar var gränsen går för vad som är ok? Hon tycker att provokation som är illa genomtänkt mest är tråkig. Och sen är hon ”pacifist och vill inte skada eller ens orsaka att andra blir rädda, det bygger vi bara ett fascistiskt samhälle på.”

Vårt samtal rör sig mycket kring vad vi egentligen värderar i det svenska samhället. Lisa W är inte ”superkategoriskt kritisk till kapitalism” men den materialism som vi har byggt upp i vårt samhälle idag tycker hon är högst ointressant. Det finns så många kulturer där man sätter större värde på möten än vad man gör i Sverige. Som exempel är det ”svårt att finna de här

öppningarna till kreativitet och till mötesplatser som inte är genomkommersialiserade, och som handlar en slags enkelhet och skönhet samtidigt.” Planteringen var ett uttryck för sorgen över det. Men även i glädjen över naturens öppenhet, att det är så lätt att omskapa en yta eller plats med små medel. Och att uttrycka sig och driva fram någonting utan att behöva vara proffsig i sitt uttryck. Det är något hon uppskattar och inspireras av hos folk som håller på med ”Street Art” av olika slag. Det är människor som vågar och där prestige inte är så himla viktigt. Och man kan inte räkna med att den kommer att få stå orörd eller obespottad, den är till för allmänheten användanden, ”... det är något slags kommunikationsmedel. Och ska det vara det får man vara beredd att andra griper in också.”

Jag undrar hur hon ser på konst och konstnärskap? För Lisa W är konst ”nödvändigt för

liv och är kreativitetens svar på det destruktiva.” I det står konstnärskap för förvaltandet av historia och mänsklighet. Hon kan känna samhörighet med andra

”Jag tycker man har rätt att uppröra folk ibland.”

som gör olika typer av avtryck i det att det finns en känsla av lek och en vilja att göra något utöver det vanliga, men ”sen finns det en känsla av konkurrens också ibland, att alla vill ha fokus på sin grej.” Lisa W vill även hon synas och ta plats, och ”längtar efter att folk skall se varandra: mer, bättre och oftare i staden.” Staden är det rum där vi alla möts - vi känner inte varandra men har ändå med varandra att göra i det demokratiska samhället. Den borde vara öppen, rörlig och interaktiv. Andra inspirationskällor är annars de kompromisslösa kamper för mark som förs i vissa delar av världen. Det är något speciellt med att ha en plats i en naturlig värld som är ens egen, att det finns en kraft och helande verkan i det. Jag undrar om det spelar någon roll att få arbeta med jorden nu när hon har kommit tillbaka från USA?

-Det gör det ju. Det var ju framförallt den upplevelsen jag hade när jag började jobba med sådant här, när det nu var, i mitten på nittioalet [under tiden i New York]. Då var det verkligen den känslan av att rota mig, rent fysiskt få rötterna ner, fötterna ner i mark som var jätteviktig...

Genom trädgården kände Lisa W att "... här har jag en plats" trots att hon befann sig långt från sitt hemland och inte automatiskt kunde känna att hon hörde hemma. Arbetet med trädgården i Bronx fungerade även som en typ av terapi för Lisa W. En känsla av att ingå i de organiska cyklerna, "som jag tycker är väldigt nådefullt och vackert och helande." Men planteringen i Vasaparken har istället blivit mer av en intellektuell förståelse. Platsen är stressig och så liten att den aldrig kommer att bli det där organiska. Hon kan inte gå där och påta och riktigt komma in i det. Den är istället en manifestation utanför henne själv.

...

Vi skulle nog kunna fortsätta prata en bra stund till. Med tanke på hur länge Lisa W har hållit på så förvånar det mig inte att hon en rätt klar bild på vad hon tycker i många av frågorna jag ställer. Speciellt roligt är det att få höra hennes syn på Sverige i ett utifrånperspektiv. Erfarenheten utomlands har ändrat hennes syn på staden, det är inte självklart och givet hur den ska se ut och fungera. Och hon ifrågasätter villigt den uppfattningen - provocerar gärna för att folk ska tänka till. Solen är på väg ner i den kalla sommarkvällen och vi packar ihop. Lisa W ska hem till man och barn. Och jag hem till datorn och skriva ned alla nya tankar och funderingar.

Stad: Göteborg

Ålder: 47 år

Utbildning/Yrke: Utbildad filmare & fotograf.

Anna

Det blir någon slags interaktion

En vän i Göteborg berättade en intressant historia för mig. Uppe vid Masthugget hade någon en tid projicerat bilder på fasaden mitt emot sitt fönster. Entusiastiskt beskrev han vidare att denna person även hade tagit sig an marken nedanför och gjort en liten trädgård. Att någon hade kapat åt sig en bit mark på var fängslade, men jag hade aldrig hört talas om att man lagt beslag på rummets väggar på det sättet. Frågan var hur jag skulle få tag i denna människa? Till min stora glädje och förvåning bodde en av lärarna på Chalmers i samma hus som hon och

kunde fixa ett telefonnummer. Så jag ringde och vi bestämde att träffas i hennes trädgård.

...

Det är inget som sticker ut direkt. Om inte - träportalen stod där skulle man nog inte upptäcka att det fanns en liten trädgård bakom häcken. Jo, trädgårdstomten som gungar i lönnen kanske ger en hint. Men eftersom jag känner till platsen vid det här laget, och dessutom bor precis nedanför Masthugget, så har jag passerat och kollat in stället många gånger. Bara några dagar innan så gick jag loss med kameran för att passa på att fånga den i fint väder. Jag sätter mig och väntar på en av bänkarna och ordnar med intervjublock och inspelningsapparat - försöker se något så när professionellt och seriöst ut. Strax efter ropar Anna från sitt fönster och frågar om jag vill ha fika och det vill jag ju gärna ha. Ut kommer en helt vanlig kvinna i yngre medelåldern. När vi väl ska sätta igång så upptäcker jag att batteriet till inspelningsapparaten är slut - så pinsamt. Som tur är har Anna ett.

Vi börjar från början. På ena sidan av den gata som går upp mot Masthuggskyrkan bor Anna i ett fint gammalt trähus sen 25 år tillbaka. På andra sidan gatan ligger gaveln på ett grått studenthus från 60-talet. Anna berättar hur det såg ut innan, både huset mitt emot och miljön runtom lämnade mycket i övrigt att önska. Det kändes som "en enda stor motvind rakt ner på gatan", det fanns ingenting för varken blick eller tanke, eller någonting som hände när hon gick ut. Det var "våldigt kantigt, väldigt stängt och väldigt taggigt." Så upptäckte hon en dag att ett träd hade självsått sig i häcken vid gaveln. Då passade hon på att sno två stöttor hos ett nyplanterat träd, vilket man hade varit väldigt ambitiös och satt fyra stycken kring. Sommarjobbarna som klippte häcken lät därför det självsådda trädet stå kvar. "Så redan där började hända någonting, men det såg fortfarande lika jävligt ut här inne." Alltså innanför häckpar-

tiet, som vi den tiden var full med "hundbajspåsar och cykeldäck och gamla burkar och all skit du kan tänka dig som folk bara kastade över."

Sen kom en period då Anna blev sjukskriven för utbrändhet, och det fanns mycket tid över att sitta vid köksfönstret och röka. Den tråkiga gaveln gjorde henne alltmer förargad - hade inte huset stått där hade hon haft utsikt mot hamnen. Troligtvis har det en gång i tiden stått ett hus på motsatta sidan med portar ut mot gatan som mötte deras portar. Men nu fanns inga sådana öppningar. Anna menar att hus som sådana borde förbjudas, de är som "stängda kuber", de kommunicerar i överhuvudtaget inte med någon.

Så hon stängades mentalt med väggen ett tag innan hon insåg att eftersom det inte gick att ta ner den så måste hon använda den. Hon började använda väggen som träning för sin fantasi. När man är utbränd är det väldigt bra att göra saker väldigt långsamt och att ha något att koncentrera sig på. Så Anna tränade på att fokusera genom att projicera sin egen inre bild av hur hamnen såg ut på väggen. Inre projektion blev till en yttre med en stark diabilidsprojektor. Projektet kallade hon "en bild om dagen", som kontrast till film som visar 24 bilder i sekunden - vilket hon annars jobbade med. En bild om dagen kände hon var lagom. Hela vintern höll hon på.

— ... det blev jättepoppis. Taxichaufförer körde förbi här då på kvällen - jag gjorde hela den mörka årstiden... Var det någon bild de gillade så tittade de. Småungar som kom och så satt de där nere på kanten under mitt fönster diskuterade bilder. Alltså väldigt mycket olika folk var det, det spreds ju... Alltså det kom ungdomar från Angered som hade tagit foton på sin graffiti och undrade om jag kunde projicera den här och så.

Och självklart gjorde hon det. Hon projicerade allt möjligt i en salig blandning. "Allt som man i överhuvudtaget kan meditera över en stund. Det mesta blir ju lite spännande när man sätter

det i ett helt annat sammanhang." Speciellt uppskattat var en bild på kor som många stannade till och tittade på - det blev en bra brytning.

När våren kom såg hon en slags antydning till en öppning i häcken där byggjobbarna hade farit fram och skadat en buske. Så hon åkte iväg och köpte växter och en billig rosenportal i metall. Hon planterade och putsade, grävde upp den skadade busken och satte dit portalen. Samtidigt höll man på med planteringsarbete en bit bort, och Anna frågade om inte hon kunde få ett lass jord? De var väldigt hjälpsamma och en man körde upp med en Caterpillar och dumpade ett lass jord, som han även planerade ut i den begynnande trädgården. Men så kom jobbarna som sköter om studentområdet. De blev "skitnervösa" och ringde upp förvaltaren. "Det gick ju oerhört fort, och jag hann liksom inte riktigt med att fråga honom där inne, eller så." Som ett brev på posten kom samtidigt vaktmästaren från planteringsarbetet med bänkar på en liten traktor som han erbjöd henne, och hon tackade gladeligen ja. Så när han som bäst var i farten att lyfta av bänkarna kom förvaltaren.

— Och alltihopa blev så jävla tokigt. [...] Nämen han var jätteprovocerad och jättearg, och bara skrek rakt ut. Och han kunde inte tänka, han blev helt blockerad liksom. Jag hade sparat den där busken som var skadad i en hink. Jag försökte säga till honom, försökte lugna ner honom och säga att jag vet att det här var ju väldigt dumt att inte fråga dig först, men det var ju väldigt spontant. - Så du menar att jag kan ställa in en bänk i din trädgård också då? - Jamen det var ju ingen trädgård, det var ju ingenting liksom, eller hur?

" – Så du menar att jag kan ställa in en bänk i din trädgård också då? – Jamen det var ju ingen trädgård, det var ju ingenting liksom, eller hur?"

Och du vet ju det likaväl som jag att det har stått så och så länge. Men du har alldeles rätt, jag skulle ha frågat dig först, jag gjorde inte det. Allting gick jättesnabbt när det väl kom igång. Så jag kan åta mig att köpa mig en ny buske här, om du vill det, och ta bort alltihopa i en container. Det är inget problem liksom. Ja, nä, han bara morrade, vet du. Då kom någon chefsarkitekt, då hade de någon idé att de skulle plantera sådana här taggbuskar hela vägen in till husväggen.

Men de insåg snart själva att det inte var någon bra idé. Trots att de var väldigt frustrerade så fick hon ett slags löfte att få vara kvar tills de kommit fram till vad som skulle göras på platsen. De skulle ha något möte med studenterna, "för det kunde de aldrig tänka sig att studenterna skulle gå med på, att det skulle vara så här. För att det var så farligt, för att de skulle kunna bli inbrott genom just det fönstret." Men hon menade att tjuvarna snarare skulle välja det undanskymda fönstret med bättre lyfthöjd som fanns på andra sidan. "Men nä, de kom på alla möjliga anledningar till att det inte var bra." Men så hände ingenting, och hände ingenting. Däremot fick metallportalen en knäck. Anna hade hängt en massa nycklar som hon hade sparat på genom åren.

— Och så hängde jag en massa olika fiktiva adresslappar på de här nycklarna. Och de var en ganska ung kille som blev jättefrustrerad, för att det var någon nyckel till kärlek eller något sådant, eller nyckel till lycka eller någonting. Han blev så jävla arg en sen kväll.

Han skadade portalen så att den knäcktes lite "och den blev liksom aldrig sig själv igen, den var sned och konstig. Så hon köpte en portal i trä och erbjöd förvaltaren att komma och titta om det var ok. Och då hade han lugnat ner sig och insett att trädgården var ok. Idag används platsen mycket - inte bara av Anna - utan även av studenterna, små barn, kärlekspar och andra människor som "bara liksom trippar förbi och sätter sig en stund." Folk lägger sig här och vilar, brer ut sina filter och sover. Hon berättar

om en liten flicka med sin pappa som går i trädgården plockar smultron.

— ... hon går här och hon kollar allting. Och hon har ju varit här sen hon var liten och nu är hon kanske en nio år eller någonting. Och jag fick nybakta bullar av pappan häromdagen, bara för att han tyckte att: Vi är ju så mycket i din trädgård, så jag har bakat bullar, vill du ha? Så det blir någon slags interaktion, kommunikation som jag gillar med det hela.

Medan jag och Anna sitter i trädgården och samtalar så kommer ständigt olika folk förbi som hälsar och pratar en stund. Men det var inte något hon hade haft så mycket tanke på skulle hända när hon började med trädgården, eller projektionen för delen. Utan all den kommunikation som har uppstått har varit en rolig bieffekt. Den ursprungliga kreativiteten föddes egentligen ur ren leda över den tråkiga utsikten. Från början var det bara ett konstprojekt som var precis lagom för Anna just då, att behålla någon slags kontakt med kreativitet och tankeverksamhet. Och att vara ute och göra någonting - en slags rastlöshet. Utan det är egentligen själva konstruerandet hon gillar, och att kolla om det fungerar. Som konst har Anna haft en hel del tanke bakom sina projekt, "det är ju en slags kommentar till det offentliga rummet, det är klart att det är det, och i kombina-

tion med hur man bygger liksom." Så visst finns det någon typ av ideologi bakom, men hon ser inte att hon spelar någon viss roll i samhället. Hon bara gör. Från början hade hon en massa hemliga meddelanden och liknande som sakta har försvunnit för att folk har plockat på sig det. Så i det här sammanhanget har konsten skapat möjlighet till interaktion konstaterar Anna. "Och det är ju själva den grejen som skapar grejen. Det är ju inte roligt att göra något sådant här som folk inte använder sen. Att det bara står, det finns ju liksom ingen poäng med."

"... det är ju en slags kommentar till det offentliga rummet..."

Jag frågar hur hon vill att andra ska uppfatta vad hon skapat? Anna säger att hon vill visa på möjligheten, och öppna upp låsningar i folks tankebanor - befria tanken. Men i första hand vill hon att folk uppfattar trädgården som "... en möjlighet att sitta ner, vila ... eller kommunicera, njuta..." Och sådana platser borde det finnas mer av i staden konstaterar hon, platser som ger möjlighet till rekreation och kommunikation utan nödvändigtvis konsumtion.

— Om man pratar om staden, den bygger ju jättemycket på konsumtion. Man har släppt de krafterna fullständigt fria. Och de är så accepterat, de får ta nästan hur mycket plats som helst. Finns ingen större gräns. De får sätta upp bilder som ser ut nästan hur som helst. Textmeddelande som ser ut hur som helst.

Hon är inte nöjd med hur staden planeras. Det finns ju lite parker i Göteborg vilket är positivt. Men man kunde göra ännu mer. Det offentliga rummet behöver bli mer spännande, lite mer magiskt. Det finns liksom inga hemliga rum att upptäcka. Alltför många utrymmen är döda, som den här platsen var innan trädgården kom till.

— Det finns några små kvadratmeter som inte tillåts leva, på något sätt. De är spridda utav något ägande och misskötsel, eller icke-uppmärksamhet. De bara stryps. Och det är synd. [...] Den här lilla lilla plätten som det är fråga om här, gör mycket större nytta. Faktiskt gör den en samhällstjänst. Och den lever på något vis.

Anna menar att "nästan varje kvarter eller varje gatstump har en sådan liten hörna någonstans där det skulle kunna var något annat." Eller någonting i överhuvudtaget. En plats där det händer något. Jag undrar om det inte kan finnas en poäng i de där "döda" platserna, som i hennes fall med den tråkiga gaveln som fick henne att reagera?

— Ja, den gamla tanken att död är förutsättning för liv? Eller vad? Ja, så kan det vara. Det ger ju utrymme för kreativitet, men det är ju väldigt få som tar den. Väldigt väldigt få tar den. Jag tänker gott att det skulle kunna hända lite mer. Skulle vara roligt om man fick anledning att tänka efter lite mer när man är ute och går.

Vilka skulle kunna göra kreativa avtryck i staden undrar jag? Alla menar Anna, alla skulle kunna göra det men de behöver inte. Alla får göra som de vill tycker hon. Men vad beror det på att man inte ser det så ofta? Anna skratrar och säger att folk kanske inte är så intresserade att kommunicera med sin omvärld på det sättet, på det mer maniska sättet. "De kanske är för lugna och fina." Och hon drar paralleller till graffitiutövarna med deras förhållningssätt till det offentliga rummet. Att man i överhuvudtaget kommer på tanken att ta plats - att det ens finns i ens begreppsvärld. "Vad ger mig rätt? Det är samma sorts störning tror jag, [skrattar] om man nu gör en trädgård eller målar på en vägg." Vad är poängen med att det är offentligt undrar jag? Lättillgängligheten svarar Anna. Men man tvingar ju sig också på folk genom att göra saker offentligt, folk kan inte värja sig mot det, "och det är ju väl det som människor kan uppfatta som obehagligt med graffiti-grejerna."

— Men hela den kommersiella världen gör ju det hela tiden, eller hur? Och det får vi dessutom betala för när vi köper varorna sen, så att lite andra åsikter kan man ju faktiskt få lov att... jag vet inte, det kanske man inte får? Det kanske är no no och fy fy alltihopa?

Men trädgård är inte förstörande i samma utsträckning som graffiti konstaterar Anna, det är lättare att åtgärda. I det här fallet har det blivit en vinst för husägaren eftersom hon tar hand om platsen. Den är värdehöjande. "Och den där kopplingen kanske man inte automatiskt gör på

graffitimålningar, men det kanske man borde göra. Man kanske borde se det som värdehöjare", säger Anna och nämner "Röda Sten" som exempel. Hon tittar mycket på graffiti och låter sig stimuleras konstnärligt, även om det i det här projektet var mer naturen som var inspirationskälla.

— Jag fotar graffiti överallt, för att det finns sådant som är väldigt bra och jag har lärt mina barn hur man gör. Och de får material att måla på, lagligt, jättestora dukar. Och vi har tagit reda på var lagliga väggar finns och vi har åkt dit, så att de vet var de kan måla.

Vad går då gränsen för vad som är ok undrar jag? Anna tror inte att det går att säga generellt. Hon har själv brottats med tags på både sitt hus och i trädgården. "Nämen det är ju så, jag vill ju inte ha graffiti på mitt eget hus. Vill inte att någon ska komma och spraya på mitt eget hus" Det hon trots allt verkar haft mest emot med taggen i trädgården var att de var fula. "Hade de varit snygga så hade jag kanske tänkt någonting annat, men... [...] då var det lite jobbigt att gå in och sätta sig. Då var de där fula målnigarna där uppe då. Men det fick man ju köpa då." Sen tog förvaltaren ändå bort dem. Men var gränsen går för vad som är ok är svårt. "Man vill ju gärna säga att saker inte ska skada andra människors naturligtvis, och andra människors egendom." Samtidigt tror hon att hon aldrig hade fått lov om hon frågat. "De hade aldrig sagt ja, de hade inte förstått. Det var fullständigt obegripligt för de andra människorna från början." Men det roliga var också att göra trädgården i samma sekund som hon kom på det. Ifall det är för många led innan man får göra något så hinner hon tröttna. Visst var det också lite busigt men det var inte målet i sig.

— Nämen nu har jag ju hunnit bli så gammal så att det hade ju varit schysst på något sätt om jag hade frågat den här människan innan. Att jag inte gjorde det beror ju på att jag har en gammal husockupanttradition. Hade jag inte haft den då jag nog inte vågat eller ens kommit på tanken att göra det spontant. Då hade jag nog stoppat där.

Sen var det ju lite spännande och se vad som skulle hända med det, hur det skulle utvecklas när han nu blev så arg. "Och då insåg jag ju att, fasen, nu vill jag ju göra det klart eller så. [...] Det skulle varit skittråkigt om han hade stängt av allting då." Annars tycker hon att det ok när saker försvinner, men trädgården har en slags långsiktig möjlighet som skulle vara tråkigt om den inte fick blomma ut. Det tar ett tag i innan saker växer upp och med "tidens patina" får platsen sin egen själ. "Jag tror att man ser mer möjligheter nu. Det kommer folk som ska pyssla, de dyker upp." Trädgården har blivit en sorts institution - den kallas för "den hemliga trädgården". Och idén har knoppat av sig till andra som börjat odla upp slänten bredvid som innan var full av gråbo. Jag undrar om trädgården har förändrat Anna på något sätt.

— Jamen den påminner ju mig också om att jag också behöver sätta mig ner och vila och... prata och... ta en fika med kompisar och så, att inte jobba hela tiden, utan att också... njuta. För den fyller ju en funktion för mig också, en mental funktion, det gör den...

...

Vi sitter och pratar en bra stund efter det att frågorna har tagit slut. När jag inser att det faktiskt är bara jag som pratar så försöker jag avrunda och tacka för mig. Undrar om Anna tror att jag inte har någon att prata med? Tanken på vilken roll trädgården kan ha spelat för att Anna skulle må bra igen stannar sig kvar. Under samtalets gång tycker jag att ordet "kommunikation" och har kommit upp på ett eller annat sätt flera gånger. Hus som inte kommunicerar, behovet av att kommunicera med sin omvärld, den oväntat glädjande kommunikationen. Även om det inte var en medveten handling att söka kommunikation så blev det ändå följden. Kanske spelade det en viss roll att inte sitta hemma ensam och stirra på en vägg som inte ger någonting tillbaka, utan att faktiskt göra något roligt ute i världen där de andra människorna finns – och kommunicera.

Varför kreativa avtryck?

Så till slut ska jag förhoppningsvis komma fram till svar på *varför* människor gör kreativa avtryck. Naturligtvis finns det inte bara ett svar utan flera, ändå framträder överraskande många likheter i åsikter och funderingar mellan dem jag har intervjuat trots skillnader i bakgrund. Språket och tankarna är ibland slående lika. Jag funderar om det kan bero på att gatukonst och rätten till stadens offentliga rum den senaste tiden har exponerats och diskuterats allt intensivare i media och i andra allmänna sammanhang. Långt ifrån alla jag intervjuade har funderat på varför de gör sina avtryck – de bara gör. Men det betyder inte att de saknar åsikter kring varför. Tankarna har helt enkelt inte kommit upp till ytan än. Eller så är det ett medvetet val att inte nysta i det. I vilket fall så väljer jag att se det som att de tankar som ändå kommer fram under intervjuerna på ett eller annat sätt ligger till grund för avtrycken, om inte annat hävdas.

Motiv och drivkrafter

Skaparglädje

Jag har funnit en glädje hos de intervjuade i att komma på idéer och att förverkliga dem. Akay och Erik tycker till och med att själva skapelseprocessen är roligare än det färdiga resultatet. Akay som har hållit på länge nämner även att det är roligt att upptäcka platser och ge dem liv och mening. Det är kul att testa om projekten är möjliga att göra. Dan Hallemar berättar om liknande upplevelser i upptäckten av en tom plats (Hallemar, 2007). Fantasin sätter fart kring vad skulle kunna hända där, möjligheter öppnas. En lustfylld känsla som jag tror ger kreativiteten bränsle.

Det finns en viss spänning

Min föreställning om kreativa avtryck är att idén och tankarna kring avtrycken inrymmer en spänning och förväntan inför hur de kommer tas emot. Och att den olagliga sidan höjer spänningen ytterligare. Jag fann att det egentligen bara var Maria och Lisa som upplevde en tjeuning i att göra någonting busigt och lagom olagligt. För Anna blev det istället intressant att se hur det skulle kunna lösa sig när man väl blir konfronterad. Hon gick den olagliga vägen utan att riktigt reflektera över det. Hennes bakgrund som husockupant spelade en viss roll i det sammanhanget, att se platstagande som rätt naturligt. Men också att inte hålla igen spontaniteten så att allt hinner rinna ut i sanden. Och visst höjs adrenalinnivån medger Erik - men det är inte därför han gör kreativa avtryck. Helst ser han att det blir lagligt. Fast en del av avtrycken skulle vara ointressanta om de gjorts lagligt konstaterar Akay. Lisa W valde av nyfikenhet den lagliga vägen men tycker ändå att det kan

vara bra att provocera - det kan behövas röras om i landet Sverige. Jag undrar varför så få av de intervjuade anser att spänningen i det olagliga har så liten betydelse för agerandet. Kanhända vill de inte att frågan om det illegala ska ta för mycket fokus gentemot andra motiv. Frågan är ju egentligen given i detta sammanhang, men har man fått svara på samma fråga flera gånger gissar jag att den kan kännas tröttsam. Eller vill de helt enkelt inte erkänna att det finns en lockelse i spänningen?

Önskan om att kommunicera

Jag fann att de flesta skaparna när en förhoppning om en reaktion hos betraktaren - en önskan om att kommunicera någonting eller med någon. Som att glädja, eller att överraska och förbrylla. Eller att kommentera eller kritisera hur samhället och staden ser ut och fungerar. Kanske kan man till och med inspirera andra att ta aktiv del i staden. Cecilia Andersson konstaterar kring gatukonst i avhandlingen *Rådjur och raketer* att verken ofrånkomligen kommunicerar till en publik som gör en läsning av dem. Akay skiljer sig från de andra genom att inte ha en eventuell betraktare i åtanke när han skapar - han gör avtrycken helt för sin egen tillfredställelses skull. Om det är någon publik han tänker på så är det i så fall sin egen grupp. Kanske är det ett arv från tiden som graffitimålare. Andersson talar om att vända sig till den egna kretsen. Jag uppfattar trots allt att många av hans alster verkar vara skapade så att andra kan uppfatta dem, speciellt när de är synliga, interaktiva och i sitt sammanhang rätt spektakulära. Ibland med text som någon kan läsa. Och reaktionerna är ändå en del av hans dokumentation. Kanske är det ingen medveten tanke att kommunicera, Eller så vill han helt enkelt inte tänka i de banorna - kanske blir det roligare så.

Förbättra staden

Redan genom själva handlingen, att ta plats i det offentliga rummet, menar Andersson att ga-

tukonstutövarna kommunicerar ett ifrågasättande av hur det offentliga rummet fungerar. Men långt ifrån alla jag har intervjuat har en sådan medveten agenda. Erik agerar efter starka ståndpunkter om att alla har rätt att ta plats i stadens rum, och att alla borde ta den rätten för en mer levande stad. Även Lisa har en klar uppfattning om behovet av möten mellan stadens invånare. Men trots att de andra inte har en klar ideologi som de verkar mot uppfattar jag ändå att alla vill göra något aktivt för att förbättra sin miljö - att tillföra något och ta ansvar för staden.

Val av plats

Jag tycker att det verkar som att de intervjuade gärna väljer platser för de kreativa avtrycken i närheten där de rör sig. Dels för att man kanske har sett platserna många gånger och har haft tid att fundera på att göra någonting där. Akay brukar cykla runt och kolla efter platser som kan "trigga" igång idéer om vad man kan göra. Närheten är också viktig för att man själv ska kunna se avtrycken, och sköta om platsen som i fallet med planteringarna. Sen kan valet av plats också bero på graden av exponering, det vill säga att avtrycket syns så att andra kan se. På det sättet är rondellen tacksam med alla bilar som kör förbi. Rondellen är också en plats som man inte riskerar att direkt skada eller störa

någon eftersom ingen rör sig där. Det blir en sorts ingenmansland. På det sättet ökar chansen att avtrycket får vara kvar. Akay nämner också att om han inte gärna gör sina verk där avtrycket riskerar att försvinna i mängden, och tar Berlin som exempel. Maria är inne på samma linje, om hon gjorde gatukonst skulle hon välja en enskild plats, utan konkurrens från andras alster.

Tankar om samhället och staden

Stadens brister

Staden upplevs som tråkig - vissa platser är till och med döda enligt Erik. Han saknar spontanitet och lekfullhet i byggandet av staden. Anna tycker att det finns alltför lite att titta på och fundera över, för få platser som erbjuder mystik och spänning. Jag påminns om Jan Gehls tankar i *Livet mellem husene* om att människan uppskattar ett gaturum med detaljrikedom. Vidare anser Erik att de som bestämmer stadens utformning saknar en känsla för mänskliga behov, som bra mötesplatser där man kan träffa andra och bara hänga. Även här tänker jag på Gehl som framhåller betydelsen av attraktiva sittplatser som uppmuntrar folk att uppehålla sig längre för ett rikare stadsliv. Erik upplever istället att staden är planerad för att medborgarna ska ta sig från det ena stället till det andra. För att stanna förväntas man spendera pengar.

Brist på medborgerliga initiativ

Men folk verkar inte bara konsumera saker. Lisa W upplever att många verkar ha fastnat i ett tankesätt att de även måste köpa sina aktiviteter. Lena Jarlov framför likande tankar i *Böende och Skaparglädje, 1982* via biologen Ivan Målek. Han säger att människan i grunden är en kreativ varelse som i det moderna samhället

endast kan få utlopp för sin skaparglädje på fritiden. Men inte heller på fritiden är folk längre kreativa anser Målek. Till och med i vårt språk har ordet kultur i fritidssammanhang karaktären av ett passivt mottagande, att konsumera kultur, med ord som kulturutbud och kulturkonsumtion. Jag tänker att det är möjligt att bristen på egna initiativ i stadens rum – förutom då gatukonsten som frodas – kan vara påverkat av ett sådant passivt tankesätt. Samtidigt kan jag inte låta bli att undra om inte alla "gördet-själv-program" för hem och trädgård ändå speglar en trend, en vilja hos publiken att börja agera på egen hand.

Plats för det oplanerade

Allting i staden behöver inte vara perfekt och planerat i detalj menar Lisa W, det borde även finnas plats för det fula och oplanerade, och istället våga lämna lite platser åt slumpen för medborgarnas egna initiativ - att medskapa och vara delaktiga i. De fula och övergivna platserna, eller "icke-platserna" som Erik kallar dem, kan fylla en funktion i att inte fylla en funktion. Han menar att det inte blir bra stad om man rensar bort allt fult, "det skulle bli en jävligt död stad." Och för Akay fyller de som redan nämnts en funktion i att tankar och idéer kommer upp om vad man kan göra där istället.

Känsla av ansvar för staden

Maria och Lisa tror att det man har varit med om att skapa blir man också mer rädd om, vilket gör att man känner stolthet, med mindre risk för vandalism. Det tycker de, borde byråkraterna tänka på. Akay ser staden som en förlängning av sitt vardagsrum. Genom att ta aktiv del känner han sig ansvarig för en bit. Erik är inne på samma linje, att tänka på staden som sitt hem som man har rätt att påverka och förändra som man själv vill ha den.

Foto: Okänd

Allas rätt till staden

Eftersom de kommersiella intressena får alltmer plats - reklamen syns överallt - tycker Erik sig också ha rätt att ta plats. Inte bara de med pengar ska få ta plats och synas - de som försöker tjäna pengar på andra. Och de flesta av de intervjuade tycker också att alla borde ta sig den rätten. Staden är allas rum i det demokratiska samhället. Den borde vara öppen, rörlig och interaktiv menar Lisa W.

Motverka anonymiteten

Jag upplever att de intervjuade vill tillföra något för att staden ska bli intressantare och trevligare. En inspirerande plats som rymmer spontanitet och kreativitet. Att glädja och "få ut tecken på liv" som Erik och Akay uttryckte det. Erik tror att ju större staden är, desto större är behovet av att kommunicera för att motverka

anonymiteten. Likande tankar finner Anderson ser hos gatukonstnärerna i *Rådjur och raketer*, 2006 "Till allmänheten vill man ge ett mindre anonymt stadsrum, mer personligt och öppna upp för alternativa meningar." (s.166)

Relationen till det offentliga rummet

Jag funderar på om utvecklingen med alltmer gatukonst i staden som Ivar Andersen beskriver i *Playground Sweden* möjligen tyder på att synen på stadens offentliga miljö håller på att ändras. Kanske sker det som Maria Lantz beskriver i texten "Det expanderande konstrummet" i Statens konstråds *Katalog 33*, 2004 en pågående upplösning av gränserna mellan privat och offentligt. Hon ser hur det offentliga alltmer visas upp i det privata, och tar som exempel internet med dess lånade ord från staden, som "hem"-sidor, fönster och brandväggar. Man möts på "Torget". Samtidigt strävar den

privata sfären efter att bli offentlig i dokusåpor och den samtida arkitekturens panoramaföns-ter, där det inre livet blir synligt för det yttre. En exhibitionism som ger individen legitimitet. Det är ju inte omöjligt enligt mig att denna önskan om att bli sedd bidrar till att fler tar plats i det offentliga rummet och exponerar sina verk – ett sorts ”jag syns alltså finns jag.”

Placeringen av gatukonst och andra kreativa avtryck i det offentliga tror jag ändå fortfarande ses av allmänheten som ett intrång, men ett rätt så harmlöst sådant som kan accepteras i jämförelse med graffitins mer utmanande uttryck. Och ju mer de kreativa avtrycken accepteras desto fler kan tänka sig att exponera sina alster i det offentliga. Som arbetet visar med kreativa avtryck så är det inte längre enbart en enskild grupp eller subkultur som tar plats i staden, och rondellhundarna är ett tydligt exempel på det. Maria kallar dem till och med för en folkrörelse.

Akay konstaterar att gatukonsten blir alltmer omkramad av media, en utveckling han inte gillar. Jag är inte förvånad över hans motvilja. Han säger själv att många av de verk han har gjort skulle vara ointressanta om de var tillåtna och han uppskattar att konkurrensen om plats än så länge inte så stor. På det sättet blir uttrycken inte lika utmanande antar jag. Andersen menar att samtidigt som gatukonsten har spridit sig till flera olika typer av människor, så har den också tappat i radikalitet. Om det fortsätter på samma sätt antar jag att vi kommer att se mer av publikfriande gatukonst och andra kreativa avtryck skapade av fler typer av människor av människor.

Erik funderar på om all positiv uppmärksamhet som gatukonsten får kan ha att göra med att folk är mer eller mindre medvetet rätt trötta på reklamen. Samtidigt konstaterar Andersen att gatukonsten till stor del är inspirerad av reklamens uttryck för att fånga betraktaren. Även om gatukonsten skapas i syfte att kritisera det kommersiella så bygger den på liknade princi-

per, som exempelvis att etablera sitt namn. Släktskapet med reklamen till trots, gatukonstens popularitet verkar ju fortsätta att växa. Jag funderar på om det kan vara så som Erik hävdar, att folk generellt uppskattar saker som vill förmedla någonting utan att söka tjäna pengar. Eller är det bakvänt att sätta kreativa avtrycken i motsats till reklamen, kanske är det bara så att stadens invånare gärna välkomnar ytterligare inslag titta på och fundera över.

Avtrycken och skapandet

Förhållandet till begreppet ”konst”

Jag fann att relationen till konst inte är enhetlig hos de intervjuade. Det finns en kritik mot den etablerade erkända konsten som främst kommer från killarna - gatukonstnärerna. Båda håller sig gärna utanför. Och kritiken manifesteras genom att agera på motsatt sätt hos dem båda. En viktig poäng med Eriks avtryck är att det inte finns någon tydlig förtjänst med dem – det blir ett ställningstagande genom det meningslösa i att göra något utan vinstintresse. Han menar att konst inte ska handla om pengar och vad som är konst ska inte definieras utifrån var den sitter eller vem som gjort det. Även Akay riktar kritik mot den typen av konstnärskap och vill definitivt inte kalla sig konstnär, han tycker att konstnärer är fjantiga. Egentligen han vill inte ha någon stämpel på sig alls – total frihet med andra ord. Till skillnad från en stor del av konstvärlden som är beroende av pengar är det viktigt för honom att göra saker som inte kostar något.

Men det finns också en annan relation till konsten. Annas avtryck började som ett konstprojekt, och arbetar även annars konstnärligt. Även Lisa och Maria har också en konstnärlig bakgrund, men Lisa är gärna utan den typen av konkurrens som hon upplever finns inom den världen och planerar inte att fortsätta profes-

sionellt. Det viktiga för henne är istället att få uttrycka sig kreativt. Jag kan tänka mig att många gatukonstnärer tänker i liknande banor. Det kan vara skönt att vara okänd utan risk för att bli direkt bedömd. Och Erik menar att det kan vara skönt att inte behöva stå för det han gör - det ger den "ultimata friheten". Jag tänker att gatukonsten också kan vara en bra plantskola för den som vill testa sina konstnärliga vingar och i anonymitetens namn använda gatan som galleri.

Relationen till graffiti och tags

Jag uppfattar att relationen till andra som tar plats och gör avtryck i staden inte direkt är enhetlig hos de intervjuade. Speciellt relationen till graffiti och tags. Och det många kanske reagerar mest på är det estetiska uttrycket och var och hur de sitter. Maria tycker inte det är ok att göra åverkan på andras fastigheter, platsen ska inte behövas saneras efteråt. Och Lisa tycker inte att det är fint med tags överallt, avtrycken ska vara mer genomarbetade. Erik menar att eftersom allas tycke och smak måste samsas i staden och han själv tar plats och gör avtryck, så måste han tycka att det är ok när andra gör det. Gatukonsten tror han har blivit lättare att krama om eftersom den har ett mer konventionellt form- och bildspråk. Anna gillar att åka runt och titta på graffiti, fotograferar mycket och lär upp sina barn hur man gör och var man hittar lagliga väggar. Men när det kom upp tags på hennes eget hus och på väggen i trädgården så blev hon bedrövad, kanske mest för att hon tyckte att de var fula. Inte heller Akay tycker egentligen att graffiti och tags är så värst estetiskt tilltalande och kan ibland reagera på att det kan bli för mycket. På samma gång signalerar de också att någon har varit där - de är tecken på liv. Och han relaterar till sig själv och sitt eget skapande, att för dem har det säkert betytt mycket att göra dem.

Inspirationskällor

Jag fattar det som att skaparna inspireras av att se spår av andras kreativitet. Maria nämner att hon blir inspirerad av att se när det "kryllar omkring kreativitet på gatorna..." och ville göra en rondellhund så fort hon hörde talas om fenomenet. Erik gillar att titta på annan gatukonst som det har lagts tid och kärlek på, och som har en intressant idé bakom. Lisa W talar också om gatukonsten som inspirationskälla. Hon uppskattar det opretentiösa uttrycket, lekfullheten och sättet att ta plats - att göra någonting som sticker ut från det vanliga. Och att den är till för allmänheten - det vill säga ett slags kommunikationsmedel. Anna är allmänt inspirerad av graffiti men det spelade mindre roll i skapandet av trädgården. Akay nämner inte att han låter sig inspireras av andras avtryck. Han cyklar runt och låter sig inspireras av själva platserna, som triggar igång idéer.

Förhållande till det temporära

Som allmängods kan skaparna av kreativa avtryck inte räkna med att avtrycken får stå orörda. De som jag har intervjuat är alla medvetna om och accepterar detta faktum. Istället är de glada så länge avtrycken får vara kvar. Ibland kan det ändå kännas för tidigt, som Eriks välgjorda bänkar som försvann alltför snabbt. Men det kan också vara en befrielse när avtrycken försvinner tycker Akay - då kan han börja fokusera på något nytt.

Vilka gör avtryck?

Få kommer på tanken

Alla skulle kunna göra kreativa avtryck, det tror de flesta av dem jag har intervjuat. Men alla är väl inte intresserade av att kommunicera på det sättet antar Anna. Och det är nog få som överhuvudtaget kommer på tanken att ta plats i det

offentliga rummet - att det alls finns i ens begreppsvärld. Lisa och Maria tror inte att alla typer av människor skulle kunna göra rondellhundar, men däremot alla typer av grupper i samhället.

Kille/Tjej

De intervjuade killarna, som båda gör gatukonst, tror att det är mer vanligt att killar tar sig rätten att ta plats i det offentliga rummet. Akay tror att det speciellt gäller inom graffiti, som anses tufft och är olagligt. Däremot tror han att det är fler tjejer som gör rondellhundarna eftersom det är ett ganska oskyldigt ingrepp. Maria är inne på samma linje, och menar att den mansdominerade graffiti mer kan handla om sökandet efter identitet, att hävda sig och visa att man finns för att bekämpa en känsla av underlägsenhet.

Ålder och utbildning

En hel del likheter finns ju mellan dem jag valde att intervjua, trots skillnader i kön och ålder. När jag nu rannsakar vad det var för personer så inser jag att skillnaden i ålder egentligen inte är så stor. Alla har de passerat tonåren, och det är faktiskt bara en som är under trettio. Kanske hade svaren sett annorlunda ut om jag hade intervjuat yngre människor. Och även om jag inte frågat djupare om deras bakgrund upplever jag dem alla som svensk medelklass, och alla har någon typ av utbildning i ryggsäcken. Alla förutom Lisa W och Erik har studerat konst. Men det är det ju många som har, så varför har just de här valt att göra kreativa avtryck i stadens rum?

Bakgrund

De intervjuades bakgrunder kanske kan förklara en del. Akay började som tonåring med graffiti och har fortsatt sen dess. Erik började istället med Adbuster och har dessutom upplevt en annan verklighet än den svenska under tiden

han bodde i Tanzania och Nepal. Erfarenheten från community gardens i New York präglade utan tvivel Lisa W, som även har inspirerats av den kamp för land att odla på som pågår runt om i världen. Anna har en historia som husocupant, så platstagande känns inte så konstigt för henne.

Själva uttrycket avgör

Då återstår bara Maria och Lisa. Jag funderar på om det inte är så att själva uttrycket i sig har påverkat dem att agera. Att göra rondellhundar ser de närmast som en folkrörelse – alla typer av människor gör dem. Antagligen för att de är så oskyldiga - bara ett tillägg. Ingen åverkan behöver göras. Då är steget att göra ett kreativt avtryck inte lika stort.

Slutord

Jag gick precis och hämtade en till kaffe för att samla kraft inför slutordet. Nu ska jag försöka samla ihop och sammanfatta ett arbete som har pågått och utvecklats under lång tid. Både i huvudet och i min kära bärbara dator.

En stark ledstjärna i skrivandet har varit att man inte behöver ha ett krångligt och tråkigt språk för att beskriva någonting på ett seriöst sätt. Jag har strävat efter att min text skulle vara likt ett program på radiokanalen P1; lättfattlig, hög klass och intressant. Det personliga tilltalet kom naturligt under nedskrivandet av intervjuerna. Jag insåg att min person inte gick att gömma undan, och började istället se den som en tillgång för en roligare och mer översiktlig text. Och så var det ju passande eftersom arbetet ändå handlade om personliga uttryck.

För min del har det varit en rolig och lärande resa att möta dess människor och höra alla tankar och historier bakom. Jag hade ingen större kunskap innan om gatukonst, eller kulturen runt den. Förhoppningsvis har det varit en tillgång att betrakta företeelsen med nya ögon. När bakgrundsundersökningen väl var klar såg jag ingen annan utväg än att bunta ihop de fenomen jag var intresserade av i ett nytt begrepp - *kreativa avtryck*. Helst hade jag sett att begreppet redan fanns, så hade det besparat mig mycket tankemöda. Jag är ju medveten om att det är en ganska radikal lösning på problemet. Kanske hade det gått att lösa på annat sätt.

Det är med blandade känslor jag har beskrivit de kreativa avtrycken i detta arbete. För samtidigt som jag vill att de ska uppmärksammas

som någonting positivt för stadslivet så riskerar de att tappa en viktig del – att vara en oreglerad kraft underifrån. Det vill säga inte sanktionerat från det etablerade samhällsmaskineriet, som denna text riskerar vara en del av.

När jag skrivit har det naturligtvis också kommit upp nya frågor som jag inte hunnit besvara eller kommentera i detta arbete. Det skulle exempelvis vara intressant att fördjupa sig i vilken typ av människor som gör kreativa avtryck, och vilka som "vandaliserar" och varför. En annan viktig fråga som borde undersökas är hur de som bestämmer stadens utformning ställer sig till kreativa avtryck. Dessutom undrar jag vilken roll media spelar i utbredningen av gatukonst och andra kreativa avtryck.

Under tiden som jag har skrivit så har jag fått ett fördjupat intresse för hur människorna upplever och använder staden. Förhoppningsvis kan jag arbeta med liknande frågor i fortsättningen. Särskilt betydelsefullt känner jag det är att lyfta fram annorlunda och positiva exempel. Jag tror att vi behöver goda förebilder att arbeta mot. Den största behållningen av intervjuerna som jag kommer att bära med mig är skaparnas glädje i att arbeta kreativt, att göra staden till en mänskligare plats och att få ut tecken på liv. Det är kanske självklara mål, men *hur* vi får till en sådan stad är inte självklart. Att låta människors spår synas i staden är en väg dit!

Källor

Böcker

Andersen, Ivar & Borg, Kristian & Ohlsson, Sverker (2007), *Playground Sweden*, Dokument Förlag, Årsta

Andersson Cecilia (2006), *Rådjur och raketer. Gatukonst som estetisk produktion och kreativ praktik i det offentliga rummet*, HLS Förlag, Stockholm. Avhandling.

Gehl, Jan (1971), *Livet mellem husene*, Arkitektens Forlag, Köpenhamn

Hallemar, Dan (2007), "Låt livet i staden synas" i *Gröna Fakta*, nr 3, Movium, Alnarp

Jarlöv, Lena (1982), *Boende och skaparglädje. Människors behov av skapande verksamhet - en försummad dimension i samhällsplaneringen*, CHT, Göteborg. Avhandling.

Merriam, Sharan B. (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund

Svensk synonymordbok (2005), Nordstedts Akademiska Förlag, Stockholm

Opublicerat

Djupfors Schwab, Lena; Raittila, Liina-Maija & Stehn, Ilona (2005), *Community Gardens*, Uppsats i kursen landskapsteori, Alnarp

Internet

<http://malmostreetsproject.se/>, 2007-04-02

Fler tips

Böcker och akademiska texter

Akay & Peter (2006), *Urban Recreation*, Dokument förlag, Årsta

Andersson, Per (2005), *Medan Svensson åt plankstek*, Norstedts förlag, Stockholm

Banksy(2005). *Wall and Piece*. Century, The Random House Group Limited, London

Cupers, Kenny och Miessen, Markus (2002), *Spaces of Uncertainty*, Müller und Bussman, Wuppertal

Gabrielsson, Catharina (2006). *Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Axl Books, Stockholm

Hellström, Maria (2006), *Steal This Place. The Aesthetics of Tactical Formlessness and "The Free Town of Christiania"*, SLU, Alnarp. Avhandling

Jacobson, Malcolm (2000). *Dom kallar oss klottrare – svensk graffiti*. Dokument Förlag, Årsta.

Lantz, Maria (2004), "Det expanderande konstrummet" i *Katalog 33*, Statens konstråd, Stockholm

Kimvall, Jacob (2006), *Skadegörelse klotter nedskräpning förbjuden: Graffitiborttagning som ikonoklasm*, Södertörns, högskola Huddinge. Examensarbete

Klein, Naomi (2000). *No Logo*. Flamingo, London.

Artiklar

Andersen, Ivar (2007), "Stockholms graffiti kan k-märkas" i *Stockholms Fria Tidning*, <http://www.stockholmsfria.nu/artikel/8499>, 2007-04-10

Andersson Cecilia (2005), *Gatukonst - på plats i staden*, <http://www.ep.liu.se/ecp/015/005/>, 2007-07-01

Barenthin-Lindblad, Tobias (2004), "Graffiti. Då och nu" i *Transition*, nr 3, <http://www.transition.se/article.aspx?id=358>, 2007-07-01

- Becker, Karin (2005), "Att ta plats och skapa rum" i *Katalog 34*, Statens konstråd, Stockholm
- Delshammar, Eva m.fl.(2001), "På spaning efter nya förvaltningsformer" i *Gröna Fakta*, nr 8, Movium, Alnarp
- Hallemar, Dan (2007), "Låt livet i staden synas" i *Gröna Fakta*, nr 3, Movium, Alnarp
- Hellström, Maria m.fl.(1997), "Konsthändelser på offentliga plaster" i *Gröna Fakta*, nr 7, Movium, Alnarp
- Hellström, Maria (20060607), "Landskapsarkitekter och stadsplanerare måste ge mer utrymme åt vanliga människor", http://www.mah.se/templates/NewsPage___38740.aspx, 2007-04-02
- Hellström, Maria (2006), "Att stjäla en plats" i *Arkitekten*, <http://www.arkitekt.se/s27116>, 2007-04-02
- Kimvall, Jacob (2005), "Jacob Kimvall om Urban allemansrätt", *Statens konstråd*, <http://www.statenskonstrad.se/3155398>, 2007-04-16
- Lovén, Hedda (20061206), "Gatukonsten ifrågasätter det offentliga rummet", <http://fou.skolporten.com/artikel.aspx?typ=art&id=a0A200000000hV6>, 2007-04-02
- Olevik, Josefin, "Nu har gatukonsten blivit fin - och feg" i *DN*, 2003-08-11, s. B04
- Olevik, Josefin, "Gatans konstnärer flörtar med folket" i *DN Söndag*, 20070107, s. 8-12

Fler artiklar på internet

- http://uid.dk/tl_files/upload/PDF/biennal05_Sydsvenskan.pdf
- <http://sydsvenskan.se/kultur/article144295.ece>
- <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=194727>
- http://www.glod.com/t/Article___469.aspx
- <http://www.statenskonstrad.se/2af0029/>
- <http://sydsvenskan.se/dygnetrunt/article236345.ece>
- http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/artikel_34340.svd
- <http://webleif.ballou.se/~u4523556/blogg/?m=200704>
- <http://allehanda.se/avdelning/ornskoldsvik/15675>
- <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2800&a=726638>

<http://www.aftonbladet.se/kvinna/article1724634.ab>

<http://www.aftonbladet.se/kultur/konst/article1109031.ab>

http://www.woostercollective.com/2008/03/wooster_followup_joshua_allen_harris_inf.html

Hemsidor

<http://www.akayism.org/>

<http://www.atlasmuren.se/>

<http://www.communitygarden.org/>

<http://www.dokument.org/>

<http://www.grafitta.se/>

<http://www.guerrillagardening.org/>

<http://holk.fonky.org/>

<http://www.hoplouie.com/>

<http://www.konstgangster.com/>

<http://rondellhund.se/>

<http://staden.filmen.nu/> (många intressanta källor som uppdateras)

<http://www.thehighline.org/>

<http://www.ulrikaerdes.se/>

<http://www.underground-productions.se/>

<http://www.urbansafari.se/>

<http://www.woostercollective.com/>